Адыгэ макъ

№ 53 — 54 (19568)
2010-рэ илъэс
БЭРЭСКЭШХУ
ГЪЭТХАПЭМ И 26-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИЮП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ЗЭЗЭГЪЫНЫГЪЭМ ЗЭДЫКIЭТХАГЪЭХ

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан зэIухыгъэ акционер обществэу «ЮТК» зыфиIорэм игенеральнэ директорэу Александр Шипулиным тыгъуасэ IукIагъ. АР-м иминистрэхэм я Кабинетрэ зигугъу къэтшIыгъэ компаниемрэ зэрэзэдэлэжьэщтхэм епхыгъэ зэзэгъыныгъэм зэдыкIэтхэнхэм Iофтхьабзэр фэгъэхьыгъагъ.

— Информационнэ технологиякIэхэр умыгъэфедэхэу непэ экономикэм хэхъоныгъэхэр ышIыщтхэп, — къыIуагъ пэублэм ТхьакIущынэ Аслъан. — Адыгеим щыпсэурэ нэбгырэ мин 70-мэ ОАО-у «ЮТК-м» цыхьэ зэрэфашIырэм къеушыхьаты пшъэрылъэу ащ ыпашъхьэ итхэр щытхъу хэлъэу зэригъэцакIэрэр. Къалэхэм ащыпсэурэ цIыфхэм Интернетыр, нэмыкI информационнэ амалхэр къызфагъэфедэнхэр нахь афэпсынкI, ау къоджэ псэупIэхэм мы лъэныкъомкIэ яIофхэм язытет уигъэрэзэнэу щытэп, ащи нахь тынаIэ тедгъэтын фае. Хэгъэгу зэошхом иветеранхэм IэпыIэгъу афэхъугъэным, шIушIэ Iофтхьабзэхэр зэхэщэгъэнхэм чанэу ахэлажьэрэ компанием ипащэхэм тызэрафэразэр ясIомэ сшIоигъу. Iофыгъоу къэуцухэрэр зэшIохыгъэнхэм пае АР-м и Правительствэ къытефэрэр зэкIэ зэригъэцэкIэщтымкIэ шъукъэсэгъэгугъэ.

А.Шипулиным къызэрэхигъэщыгъэмкIэ, блэкIыгъэ илъэсым компаниер къиныгъоу зыхэтыгъэхэр къызэринэкIыгъ ыкIи хэхьоныгъэхэр ышIыхэзэ ыпэкIэ лъэкIуатэ. Адыгеим изэкономикэ инвестициеу къыхалъхьэрэр нахьыбэ зэрашIыщтым, проектыкIэхэр зэрэзэхащэщтым ягугъу къышIыгъ. Рахьухьагъэхэм яшIуагъэкIэ республикэ бюджетым хьакъулахьэу къырагъахьэрэм хэпшIыкIэу зэрэхэхъощтыр къыIуагъ.

Нэужым ТхьакIущынэ Аслъанрэ Александр Шипулинымрэ зэзэгъыныгъэм зэдыкIэтхагъэх, бгъуитIур зэрэзэдэлэжьэн алъэкIыщт лъэныкъо шъхьаIэхэр къагъэнэфагъэх.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам.

ПСЭУПIЭ-КОММУНАЛЬНЭ ХЪЫЗМЭТЫМ ИIОФЫГЪОХЭМ ДЖЫРИ ЗЭ КЪАФАГЪЭЗЭЖЬЫГЪ

МэфипшIыкIэ узэкIэIэбэжьымэ, гъэтхапэм и 16-м, Урысые Федерацием ивице-премьерэу Дмитрий Козак псэупIэ-коммунальнэ хъызмэтым, анахьэу фэIо-фашIэхэм ауасэу субъектхэм агъэнэфагъэхэм, афэгъэхьыгъэ видеоконференцие зэхищэгъагъ. Джащыгъум къэралыгъом къыгъэуцугъэ шапхъэхэм ашIозыгъэкIыгъэ регионхэм зэтырагъэуцожьынхэу мэфипшI пIальэ къаритыгъагъ. Ар зекIым мы Iофыгъом джыри зэ вице-премьерым къыфигъэзэжьыгъ. Тыгъуасэ видеоконференциеу ащ зэхищэгъагъэр субъектхэм унашъор зэрагъэцэкIагъэм фэгъэхьыгъагъ. Адыгеим ылъэныкъокIэ ащ хэлэжьагъ АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан.

Дмитрий Козак къызэриIуагъэмкIэ, муниципальнэ образование 15000-у къэралыгъом итым щыщэу 1200-мэ псэупIэ-коммунальнэ фэIофашIэхэм ауасэхэм ягъэнэфэнкIэ шапхъэхэр аукъогъагъэх. Ахэм ащыщэу 147-мэ лъэшэу ахэр къаIэтыгъагъэх. Унашъоу афашIыгъэр агъэцэкIагъ нахьыбэмэ, ау 200 фэдизмэ ятарифхэр джыри къырагъэIыхыгъэхэп, къырагъэIыхыгъэми Гупчэм макъэ рагъэIугъэп. Мы IофшIэгъу мафэр имыкIызэ ахэм пшъэрылъэу афагъэуцугъэхэр агъэцэкIэнхэшъ, макъэ къагъэIунэу къафигъэпытагъ.

Видеоконференцие ужым АР-м и Президент къызэриIуагъэмкIэ, псэупIэ-коммунальнэ фэIофашIэхэм апэIухьэрэ ахъщэр процентишъэу цIыфхэм атын фаеу зэрэхъугъэм ыпкъ къикIэу тарифхэм зэхьокIыныгъэхэр зафашIыхэм, республикэм икъоджэ псэупIиплIымэ, Дмитриевскэ, Лъэустэнхьэблэ, Хьакурынэхьэблэ ыкIи Джэджэ поселениехэм, уасэхэр лъэшэу ащыдэгъэкIоягъэ хъугъагъэ. Унашъоу Гупчэм къышIыгъэм тетэу, ахэр къырагъэIыхыжьыхи, къэралыгъом къыгъэуцугъэ шапхъэхэм атырагъэуцожьыгъэх. Республикэм псэупIэ-коммунальнэ фэIо-фашIэхэм ауасэ, гурытымкIэ лъытагъэу, зэрэщыдэкIоягъэр проценти 114-рэ.

ХЪУТ Нэфсэт.

ХЭГЪЭГУШХОМ ТЭРИ ТЫЩЫЩ

Олимпийскэ ыкIи паралимпийскэ быракъхэр непэ къалэу Шъачэ къагъэсых. Ащ къыщегъэжьагъэу Шъачэ олимпийскэ къэлэ шъхьаIэ мэхъу. Гъэтхапэм и 24-м АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм изичэзыу зэхэсыгъоу иIагъэм 2014 -рэ илъэсым къалэу Шъачэ щыкIощт олимпийскэ джэгунхэм язэхэщэкIо комитет ипрезидентэу Чернышенкэм фэкIорэ джэпсалъэ щаштагъ. Адыгэ лъэпкъхэр егъашIэм зыщыпсэущтыгъэхэ чIыгужъым Олимпиадэр зэрэщыкIощтым, лъэпкъ зэфыщытыкIэхэр мыукъогъэнхэм, Урысыем икъэралыгъо гъэпсыкIэ гъэпытэгъэным афэшI адыгэ нэшанэ къызыхэщырэ образыр щагъэфедэн фаеу джэпсалъэм къыщеIо.

«ГухэкI нахь мышIэми, Олимпиадэм изыфэгъэхьазырын пылъ къэралыгъо ыкIи общественнэ структурэхэм хыIушъом щыпсэурэ чIыдэлъф адыгэ лъэпкъым итарихърэ икультурэрэ якъэгъэлъэгъон щагъэзые, — къыщеIо джэпсалъэм. — Олимпийскэ машIор Шъачэ къызэрэратыжьырэм фэгъэхьыгъэ торжественнэ зэхахьэу Ванкувер щыкIуагъэм адыгэ лъэпкъым игугъу щашIыгъэп. Джащ фэдэу джэпсалъэм щыхагъэунэфыкIы ыпэкIэ Олимпиадэр зыщыкIогъэ хэгъэгухэм чIыдэлъф лъэпкъхэм якультурэ къэзэращагъэлъэгъуагъэр.

Адыгэ эпосэу «Нартхэр» зыфиIорэм игерой шъхьаIэу Саусырыкъо Олимпиадэм итамыгъэ дэгъоу хэуцон зэрилъэкIыщтыр, ар олимпийскэ джэгунхэр къызыщежьэгъэ ижъырэ Грецием епхыгъэ шъыпкъэу зэрэщытыр, Прометей фэдэу Саусырыкъуи атыгъугъэ машIор къызэрихьыжьыгъагъэр джэпсалъэм къыщыреIотыкIы ыкIи зэхэщакIохэм ялъэIух общественнэ-политическэ мэхьанэшхо зиIэ Iофыгъор къыдалъытэнэу.

Къыхэдгъэщы тшIоигъу УФ-м и Президент дэжь щыIэ Советэу олимпийскэ джэгунхэм языфэгъэхьазырын дэлажьэрэм непэ зэхэсыгъо зэриIэщтыр ыкIи джэпсалъэм тегущыIэнхэ зэралъэкIыщтыр.

Джэпсалъэу депутатхэм аштагъэр тигъэзет икъыкIэлъыкIорэ номер къыщыхэтыутыщт.

(Тикорр.).

ПРЕЗИДЕНТЫР ЫЛЪЭГЪУГЪЭМ ЫГЪЭРЭЗАГЪ

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан ООО-у «Уахътэ» зыфиIорэм лъэсгъогухэм атыралъхьэрэ плиткэхэр ыкIи дэпкъ блокхэр къыдэзыгъэкIыщт заводэу Мыекъуапэ къыдишIыхьагъэм тыгъуасэ щыIагъ. Республикэм ипащэ игъусагъ АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Мурат.

Аужырэ шапхъэхэм адиштэу зэтырагъэпсыхьэгъэ заводым непэ иIофшIэн зэрэзэхищэрэм, ипроизводствэ зыфэдэм, нэмыкI лъэныкъохэми ТхьакIущынэ Аслъан защигъэгъозагъ.

— Мыщ фэдэ плиткэ тищыкIагъэ зыхъукIэ, тигъунэгъу шъолъырхэм къарытщин фаеу хъущтыгъ, джы ар тиреспубликэ къыщашIы зэрэхъугъэм мэхьанэшхо иIэу сэлъытэ, — къыIуагъ АР-м и Президент. — Продукциеу заводым къыдигъэкIырэр къин хэмытэу зэрэIуигъэкIыщтым уехъырэхъышэжьынэу щытэп, сыда пIомэ джырэ уахътэ ар лъэшэу щыIэныгъэм щытищыкIагъ. Фирмэу «Уахътэ» зыфиIорэм Адыгеим изэкономикэ хэхъоныгъэхэр ышIынхэм иIахьышIу къызэрэхилъхьэрэм лъэшэу тегъэразэ, арэущтэу тапэкIи зэрэщытыщтым сицыхьэ телъ. АдыгэкъалэкI щишIыгъэ пындж заводым непэ чанэу Iоф ешIэ, ащ ишIуагъэкIэ нэбгырэ пчъагъэхэм IофшIэпIэ чIыпIэхэр агъотыгъэх. Непэ бизнес цIыкIумрэ гурытымрэ пэрыохъу тафэмыхъоу хэхъоныгъэхэр ядгъэшIыныр пшъэрылъ шъхьаIэхэм ащыщэу сэлъытэ. Слъэгъугъэм инэу сигъэрэзагъ, тапэкIи тизэпхыныгъэ дгъэпытэщт, амалэу щыIэхэмкIэ IэпыIэгъу тыкъышъуфэхъущт.

Предприятием изэхэщакIохэу ЗекIогъу Казбекрэ КIыкI Исмахилэрэ непэ пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыхэрэм, заводым инвестициеу халъхьащтхэм, нэмыкI Iофыгъоу къэуцухэрэм зэрадэлэжьэщтхэм Президентыр ащагъэгъозагъ. Зы сменэм къыкIоцI плиткэ квадратнэ метрэ мин джырэ уахътэ къыдагъэкIымэ, а пчъагъэр минищым кIагъэхьан зэралъэкIыщтыр къаIуагъ. Германием ифирмэу «Хейс» зыфиIорэм къыдигъэкIырэ оборудованиеу агъэфедэрэм ащкIэ ишIогъэшхо къызэрэкIощтыр къыхагъэунэфыкIыгъ.

АР-м и Президент иунашъокIэ гъэцэкIэжьынхэр зэрашIылIэрэ къэлэ паркым Iоф дэзышIэщт фирмэу «Аквастройсервис» зыфиIорэм заводым къыдигъэкIырэ плиткэр щищэфынэу пэшIорыгъэшъ апэрэ зэзэгъыныгъэ дишIыгъ.

(Тикорр.).

IОФШIЭН-СОЦИАЛЬНЭ ЗЭФЫЩЫТЫКIЭХЭМ ЯХЬЫЛIЭГЪАГЪ

Тыгъуасэ, гъэтхапэм и 25-м, АР-м и Правительствэ зычIэт унэм социальнэ-IофшIэн зэфыщытыкIэхэр гъэIорышIэгъэнхэмкIэ Адыгэ Республикэм ибгъуищ комиссие зэхэсыгъо щыриIагъ. Ащ тхьамэтагъор щызэрихьагъ АР-м и Премьер-министрэ игуадзэу Алексей Петрусенкэм. Зэхэсыгъом хэлэжьагъэх IофшIэнымкIэ ыкIи социальнэ хэхъоныгъэхэмкIэ министрэу Наталья Широковар, финансхэмкIэ министрэу Долэ Долэтбый, гъэсэныгъэмкIэ ыкIи наукэмкIэ министрэу Беданыкъо Рэмэзан, IофшIэнымкIэ къэралыгъо инспекциеу АР-м щыIэм ипащэу Сихъу Русет, АР-м ипрофсоюзхэм я Федерацие итхьаматэу Устэ Руслъан ыкIи ащ игуадзэу Гъогъо Хьазрэт, нэмыкIхэри.

Комиссиер зытегущыIэщт Iофыгъохэу агъэнэфэгъагъэхэм анэмысхэзэ, «IофшIэныр къэухъумэгъэнымкIэ анахь организацие дэгъу» зыфиIорэ цIэр къыдэхыгъэным ехьылIагъэ республикэ смотр-конкурсэу 2009-рэ илъэсым зэхащэгъагъэм текIоныгъэр къыщыдэзыхыгъэхэм дипломхэр, шIухьафтынхэр, сертификатхэр аратыжьыгъэх. Ахэм ащыщых Мыекъопэ редукторышI заводыр, ООО-у «Формика-Юг» зыфиIорэр, радиомрэ телевидениемрэ якъэтынхэр алъызыгъэIэсырэ республикэ Гупчэр.

Зэхэсыгъом Iофыгъуихымэ щатегущыIагъэх. Джащ фэдэу ахэплъагъэх 2010-рэ илъэсым кIэлэцIыкIухэм япсауныгъэ гъэпытэгъэным ехьылIагъэ кампаниер зэрэзэхащэщтым фэгъэхьыгъэ шэпхъэ актхэр гъэхьазырыгъэнхэм, Адыгэ Республикэм ибгъуищ комиссие 2010-рэ илъэсым иIофшIэн иплан фэгъэхьыгъэм, нэмыкIхэми.

Министрэу Наталья Широковар, Адыгэ Республикэм цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ икъэралыгъо къулыкъу и ГъэIорышIапIэ ипащэ игуадзэу Абэдзэ Тэмарэ, IофшIэнымкIэ ыкIи социальнэ хэхъоныгъэхэмкIэ министрэм игуадзэу Татьяна Галактионовар къэгущыIагъэх. ЗытегущыIэгъэхэ IофыгъохэмкIэ унашъохэр зэхэсыгъом икIэухым аштагъэх.

ЕЛБЭШЭ Руслъан.

Сурэтыр IэшIъынэ Аслъан тырихыгъ.

Гъэзетеджэхэр зэфэтхэх

ТХЬАУЕГЪЭПСЭУ, АМИН!

Мы письмэр къыздикIырэр Красногвардейскэ районым ит селоу Штурбинэр ары, къэзытхырэр Къонэ Нэфсэт. Сэ илъэс 30-м ехъугъэу еджапIэм кIэлэегъаджэу Iоф щысэшIэ, «Адыгэ макъэри» къысэтхыкIы. Мэзаем и 12-м ащ къыхьагъ къуаджэу Шъхьащэфыжьым щыпсэурэ Нарт Аминэ итхыгъэу «ЛэжьакIох» зышъхьэр. Ащ сызеджэм, гукъэкIыжь дахэхэм сызэлъаштагъ. Тхьауегъэпсэу, Амин! УкъызытегущыIэгъэ Жъоркъохэм яшъхьэ нахьыкъэу ФатIимэтрэ сэрырэ тызэпшъэшъэгъугъ.

Апэ нэIуасэ тызыщызэфэхъугъэр 1975-рэ илъэсыр, Адыгэ кIэлэегъэджэ училищым тызычIэхьэр ары. Ар къызытэухым, 1979-рэ илъэсым, Адыгэ къэралыгъо институтым еджэным щыпытыдзэжьыгъ, нэужыми Мыекъуапэ Iоф щызэдэтшIагъ. ШIу тызэрэлъэгъоу, зэныбджэгъу хьалэлхэу тызэгъусагъ. Ау 1983-рэ илъэсым сэ къуаджэм, Улапэ, згъэзэжьыгъэ, ФатIимэти Шъхьащэфыжьым кIожьыгъэ.

Илъэс 27-рэ хъугъэ тызызэрэмылъэгъугъэр. Сипшъэшъэгъу бэрэ сыгу къэкIы, слъэгъу сшIоигъу. Сигупэ хъущт ситхыгъэ ФатIимэт еджэн ылъэкIымэ. Сэ сишъхьэгъусэ Джамбэчые щыщ, илъэс пчъагъэ хъугъэу Штурбинэм тыщэпсэу. СикIалэ илъэс 26-рэ ыныбжь, пшъашъэм илъэс 24-рэ, илъэсих ыныбжьэу пхъорэлъф цIыкIу сиI. ТиунагъокIэ былымхъуным тыпылъ, чэмхэри мэлхэри тиIэх.

Мы письмэм уеджэмэ, ФатIимэт, угу къэгъэкIыжь тиныбжьыкIэгъур, къысфытеу мы телефонымкIэ: 89627623690. СлъэкъоцIагъэр Гъот, джы — Къуанэ. Сиадреси ущызгъэгъозэн: Красногвардейскэ район, с. Штурбино, ур. Зеленый Клин, 3, кв 2.

Гъэзетым иIофышIэхэр, тхьашъуегъэпсэу мыщ фэдэ амал къызэрэсэшъутыгъэм пае.

КЪОНЭ Нэфсэт.

РЭХЬАТНЫГЪЭМ АНАIЭ ТЫРАГЪЭТЫН ФАЕ

Адыгэ Республикэм иправэухъумэкIо структурэхэм ярегиональнэ штабэу зэхащагъэм хэгъэгу кIоцI IофхэмкIэ Министерствэм зэхэсыгъо щыриIагъ. ТекIоныгъэр къызыдахыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм зэхьыщыфагъэхьазырырэ ыкIи зыщыхагъэунэфыкIырэ уахътэхэм цIыфхэм яшынэгъончъагъэ ыкIи ярэхьатныгъэ лъыплъэнхэм фэшI а органыр зэхащагъ. Штабым МВД-м иIофышIэхэм ямыхэкъоу, ФСБ-м АР-мкIэ и ГъэIорышIапIэ, ФМС-м АР-мкIэ икъутамэ, Мыекъопэ гарнизоным, ветеранхэм я Совет ыкIи АР-м лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи СМИ-мкIэ и Комитет ялIыкIохэр. Региональнэ штабым ипащ АР-м хэгъэгу кIоцI IофхэмкIэ иминистрэу Александр Сысоевыр.

Зэхэсыгъор къызэIуихызэ, мэфэкIэу къэблагъэрэр анахь мэхьанэ ин зиIэ Iофтхьабзэхэм зэращыщыр зыщамыгъэгъупшэу штабым хэтхэм япшъэрылъхэр игъом ыкIи икъоу агъэцэкIэнхэ зэрэфаер ащ къыхигъэщыгъ. Пстэумэ апэу Iофтхьабзэхэр зыщызэхащэрэ, цIыфыбэ зыщызэрэугъоирэ чIыпIэхэм, рэхьатныгъэ ащыIэным, щынэгъончъагъэм лъыплъэнхэу, республикэм икъэлэ шъхьаIэ нахьыбэу анаIэ тырагъэтынэу пшъэрылъ къафигъэуцугъ.

Iофтхьабзэу зэшIуахыщтхэм яплан АР-м и МВД щагъэнэфагъ, штабым мафэ къэс Iоф ышIэщт.

ГЪОМЛЭШК Байзэт.
АР-м и МВД ипресс-къулыкъу ипащ.

КЪЭБАРЫКIЭХЭР

СИКЪУАДЖ

Сэ сикъуаджэр Хьатыгъужъыкъуай, сянэжъ-сятэжъхэри, сяти, сэри ащ тыкъыщыхъугъ. Тикъуаджэ Адыгеим ыгузэгу ит, псыхъоу Фарзэ Iус. Ар псыхъошхоп, ауми Iэлэу къыхэкIы. Шъыпкъэ, псыр уимыIэуи хъущтэп, арэу къычIэкIын зэкIэ адыгэ чылэхэр псыIушъохэм закIыIутIысхьэщтыгъэхэр, ау гъэтхэ-гъэмэфэ уахътэхэм псыр къеу, лъэшэу цIыфхэм яягъэ къекIы.

КъэсэшIэжьы 2002-рэ илъэсми псыр къызэракIэогъагъэр, хатэхэри зэригъэкIодыгъагъэхэр, былымхэри зэрэхэкIодагъэхэр ыкIи Iусынчъэу къызэрэнэгъагъэхэр. Ау щытми, къуаджэм щыпсэухэрэм агу кIодырэп, егъашIэм Iоф ашIэзэ къырэкIо.

Сикъуаджэ цIыф еджэгъэ-гъэсагъэхэри къыдэкIыгъэх: апэрэу зыцIэ къесIощтыр адыгэ поэзием икъежьапIэ ытыгъэу усэкIошхоу Хьаткъо Ахьмэд, Хьатыгъужъыкъое гурыт еджапIэу къуаджэм дэтым ащ ыцIэ ехьы. Мы гурыт еджапIэм нэбгырэ мин пчъагъэм гъэсэныгъэ щызэрагъэгъотыгъ. Ахэр кIэлэегъаджэх, кIэлэпIух, врачых, дзэкъулыкъушIэх, шIэныгъэлэжьых, тхакIох, орэдыIох, артистых.

Хы Флотым иадмиралэу Тхьагъэпсэу Мэджыдэ мы еджапIэр къыухыгъ. Адыгэхэм ащ фэдэ гъэсэгъэшхоу бэдэдэ ахэтэп, непэ лIы гъэсагъэр пенсием щыI, Мыекъуапэ щэпсэу, республикэм ищыIакIэ нахьышIу шIыгъэным, ветеранхэм я Советэу патриотизмэ пIуныгъэм зыкъегъэIэтыгъэным Iоф дэзышIэрэм хэт, нахьыжъ Iушхэм ащыщ.

Сикъуаджэ щыщ усакIоу ыкIи тхакIоу Хъурмэ Хъусен, сезгъэджэрэ кIэлэегъаджэу университетымкIэ Унэрэкъо Мирэ Юныс ыпхъур, ащ шIэныгъэ куухэр IэкIэлъых, бэ гъэшIэгъонэу ышIэрэр, къыIуатэрэр. Хьатыгъужъыкъуае щыщыгъ (щыIэжьэп) сурэтышI дэгъугъэу ДыдыкI Нурбый. Тикъуаджэ пщынэо IэпэIасэхэри Темзэкъо Алый фэдэу, непэ зэлъашIэрэ кIалэхэу Унэрэкъо Аскэрбый, Дзыбэ Мыхьамэт фэдэхэр къыдэкIыгъэх.

Шъаукъо Фатимэ ублэпIэ классхэм якIэлэегъаджэ, 2007-рэ илъэсымкIэ ти Адыгей имызакъоу, Урысыем ианахь кIэлэегъэджэ дэгъуцIэр къыфагъэшъошагъэу щыт. А зэкIэм сикъуаджэ ыцIэ аIэты, сэри сэрэгушхо.

Къуаджэм дэс цIыф къызэрыкIохэр дахэу зэгурэIох, зэрэлъытэх, сикъуаджэ дэсхэм щыIэкIэ гупсэф яIэнэу сыфай.

ШЪЭОЛIЫКЪО Эльдар.
АКъУ-м ия 4-рэ курс истудент.

НЭБГЫРИТIУ АХЭКIОДАГЪ

Ауж ырэ мафэхэм пстэумкIи хъугъэ-шIэгъи 7 республикэм игъогухэм атехъухьагъэу ГИБДД-м ыгъэунэфыгъ. Ахэм нэбгыритIу ахэкIодагъ, 10-мэ шъобжхэр атещагъэ хъугъэ.

ЛъэсрыкIохэу зищыкIэгъэ чIыпIэм гъогур щызэпызычыхэрэм водительхэр зэрафэмысакъыхэрэмрэ апэкIэ къикIырэ транспортыр къызэрыкIорэм зэрэтехьэхэрэмрэ нахьыбэу тхьамыкIагъор къафэзыхьырэр. ЛъэсрыкIохэм гъогу яптын фаеу шапхъэхэм къызэраIорэр, уешъуагъэу рулым укIэлъырысын узэрэфимытыр водительхэм темызэщэу къятэIоми, джыри зымыгъэцакIэхэрэр бэу щыIэх. ГущыIэм пае, Мыекъуапэ иурамэу Димитровым ыцIэ зыхьырэм рычъэщтыгъэ автомобилэу ВАЗ-2103-м лъэсрыкIоу риутыгъэм шъобж хьылъэхэр тещагъэхэу сымэджэщым ащагъ. А мафэ дэдэм урамэу Шоссейнэм ВАЗ-21102-м лъэсрыкIор щыриутыгъ. ТIумкIи лъэсрыкIохэм афагъэнэфэгъэ чIыпIэм гъогур щызэпачыщтыгъ. Джащ фэдэу Кощхьэблэ районым ит къуаджэу Блащэпсынэ иурамэу Школьнэм лъэсрыкIоу автомашинэм щыриутыгъэм шъобж хьылъэу тещагъэхэм апкъ къикIэу идунай ыхъожьыгъ. Водителыр ешъуагъэу рулым кIэлъырысыгъ.

Джыри зэ водительхэм закъыфэтэгъазэ, гъогурыкIоным ишапхъэхэр аукъохэ зэрэмыхъущтыр агу къэтэгъэкIыжьы.

ТЭЗЭ Светлан.
АР-м и МВД и ГИБДД инспектор.

КОМПЬЮТЕР КЛУБЫР ЗЭФАШIЫЖЬЫГЪ

Къалэу Мыекъуапэ иурамхэу Чкаловымрэ Димитровымрэ зыщызэуалIэхэрэм дэжь щытыгъэ компьютер клубым иIофшIэн хабзэм димыштэу зэрэзэхищэщтыгъэм фэшI республикэм ихэбзэухъумэкIо органхэм ар зэфашIыжьыгъ. Мы клубым къекIуалIэхэрэм, Интернетым ихьэхэзэ, ахъщэ зэрылъ онлайн-джэгукIэхэр къызыфагъэфедэщтыгъэх.

Къалэу Мыекъуапэ щыпсэурэ хъулъфыгъэу илъэс 35-рэ зыныбжьыр ары мы клубыр къызэIузыхыгъагъэр, ау унэе предпринимателэу зэрэщытыр къэзыушыхьатырэ тхылъ ащ IэкIэлъыгъэп.

Тызэрыгъозэрэ законодательствэм къэбар-телекоммуникационнэ сетьхэр, Интернетри ахэм зэрахэтэу, джащ фэдэу связым иамалхэр агъэфедэхэзэ, узыIэпызыщэрэ джэгукIэхэм уапылъы зэрэмыхъущтыр къыщыдэлъытагъ.

Ащ нэмыкIэу Федеральнэ законэу «Связым ехьылIагъ» зыфиIорэм диштэу игъэнэфагъэ лицензием, унэе предпринимательхэми связым ифэIо-фашIэхэу пкIэ зыхэлъхэр нэмыкIхэм арагъэгъотын залъэкIыщтыр ащ фытегъэпсыхьэгъэ лицензиехэр яIэхэ зыхъукIэ ары ныIэп.

Ау ыпшъэкIэ зигугъу къэтшIыгъэ хъулъфыгъэм хабзэм къыдилъытэрэ шапхъэхэр ыукъохэзэ, узыIэпызыщэрэ джэгукIэхэм язэхэщэнкIэ Iизыни, связым ителематическэ фэIо-фашIэхэр афэгъэцэкIэгъэнхэмкIэ лицензии имыIэхэу, Интернетыр къызыфагъэфедэзэ, ахъщэ зэрылъ джэгукIэхэм апылъынхэмкIэ амалхэр компьютер клубым щызэхищэгъагъэх.

Республикэм ипрокуратурэ мы хъулъфыгъэм тIогъогогъо административнэ хэбзэукъоныгъэхэр ышIыгъэхэу ылъытагъ. Унэе предпринимателэу зэрэщытыр къэзыушыхьатырэ тхылъ IэкIэмылъэу, Iизын (лиценцие) имыIэу предприниматель IофшIэныр ащ зэхищэщтыгъэу ылъытагъ.

Хабзэр зэриукъуагъэм пае мировой судьям иунашъохэм атетэу ащ Урысые Федерацием административнэ хэбзэукъоныгъэхэмкIэ и Кодекс ия 14.1-рэ статья иа 1-рэ Iахь диштэу тазырэу сомэ 500 ыкIи Урысые Федерацием административнэ хэбзэукъоныгъэхэмкIэ и Кодекс ия 14.1-рэ статья ия 2-рэ Iахь диштэу тазырэу сомэ 2000 тыралъхьагъ, Интернетым зэрихьэщтыгъэхэ компьютер системэ блоки 6-ри Iахыгъ.

Мировой судьям иунашъохэм джыри хэбзэ кIуачIэ яIэ хъугъэп ыкIи ахэмкIэ ятхьаусыхылIэнхэ алъэкIыщт.

Адыгэ Республикэм и Прокуратур

СЫМЭДЖЭЩ ШЪХЬАIЭМ ИМЭФЭКI ЕХЪУЛIЭУ

«ЦIыфхэр, анахьэу сымаджэхэр, шIу умылъэгъухэрэмэ, уврачын плъэкIыщтэп»

Мы гущыIэхэм адезымыгъэштэн цIыф урихьылIэнэп тшIошIы. Джащ фэд, ахэр къэзыIуагъэри зымышIэрэ республикэм къыбгъотэнэпщтын. ЗыфатIорэр Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым хирургиемкIэ иотделение ипащэу Болэкъо Махьмуд ары. Адыгеим исымэджэщ шъхьаIэ имэфэкI ехъулIэу мыщ иотделение анахьыжъым, ары пакIошъ, сымэджэщым лъапсэ фэхъугъэм непэ ищыIакIэ, изытет, гумэкIыгъоу иIэхэм къатедгъэгущыIэ тшIоигъоу бэмышIэу Махьмудэ зыIудгъэкIагъ.

ХирургиемкIэ отделением ипащэу Болэкъо Махьмуд.

— Хэку сымэджэщыр 1960-рэ илъэсым къызызэIуахым, — къеIуатэ тигущыIэгъу, — отделениищ зэрэхъущтыгъэр зэкIэмкIи: терапиемкIэ, хирургиемкIэ ыкIи гинекологиемкIэ отделениехэр. ПIэкIор 75-рэ хирургием иIэщтыгъэр, ащ пIэкIор 15 зырызэу хахьэщтыгъэх тхьакIумэ-чый (лор) узхэм ыкIи нэхэм зыщяIазэщтыгъэхэр. ХирургиемкIэ отделением апэрэ пащэу иIагъэр военврачэу, а лъэхъаным ельытыгъэмэ, лъэныкъо зэфэшъхьафыбэ къызэлъызыубытыщтыгъэ хирург IэпэIасэу щытыгъэ АкIэгъу Долэт ары. ГухэкI нахь мышIэми, илъэсищ ныIэп отделением зэрэщылэжьэгъэр хъугъэр, уз хьылъэм илIыкIыгъ. Ар сымэджэщым итарихъ шIукIэ къыхэнагъ, ары апэрэу «интубационный наркоз» зыфаIорэр тисымэджэщ щызыгъэфедэу зыублагъэр.

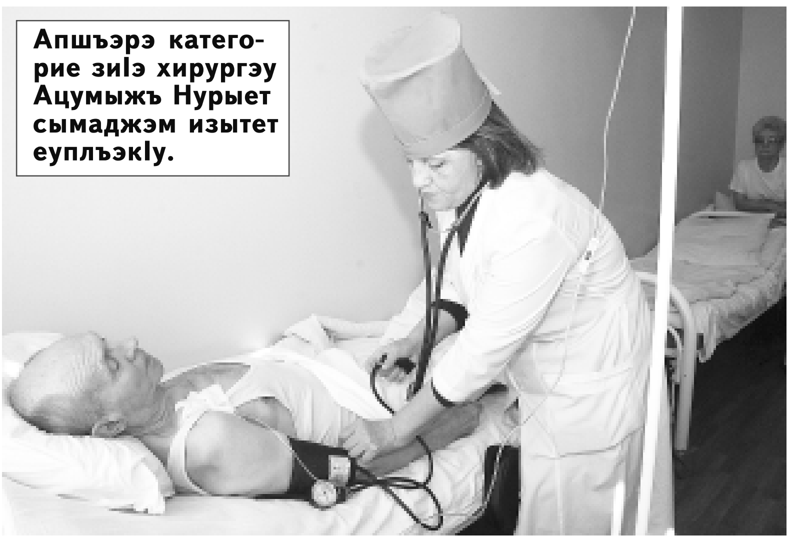

Апшъэрэ категорие зиIэ хирургэу Ацумыжъ Нурыет сымаджэм изытет еуплъэкIу.

Болэкъо Махьмудэ тызэрэщигъэгъозагъэмкIэ, 1963-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу 1978-м нэс отделением ипэщагъ врач IэпэIасэу Н.П. Белявиныр. Нэужым ащ «Адыгэ Республикэм инароднэ врач» зыфиIорэ щытхъуцIэр фагъэшъошагъ. Махьмудэ къызэрэхигъэщыгъэмкIэ, Н.П. Белявиным дэгъоу ышIэщтыгъ травматологиемрэ ортопедиемрэ ыкIи илъэс заулэрэ травматологиемкIэ отделениеми ипэщагъ. Ащ ыуж, 1978-рэ илъэсым, хирургиемкIэ отделением пэщэныгъэ дызэрихьанэу агъэнэфэгъагъ Адыгеим, Краснодар краим дэгъоу ащашIэщтыгъэ хирург IэпэIасэу, Урысыем изаслуженнэ, Адыгеим инароднэ врачэу ЖэнэлI Заурбый.

— Илъэси 10-м къыкIоцI отделением ипэщэгъэ Заурбый зыфэдагъэр цIыфхэм ашIэ, — еIо Болэкъо Махьмудэ, — щыIэныгъэм исыд фэдэрэ лъэныкъокIи щысэтехыпIэу ар щытыгъ, ау сэ джыри мыщ къызэзгъэхъожьы сшIоигъор цIыфыгъэшхоу, IэпэIэсэныгъэшхоу хэлъыгъэхэм ямызакъоу, нэмыкIхэм ар къахэзыгъэщыщтыгъэр хирургиемкIэ кадрэхэм ягъэхьазырын ренэу инэплъэгъу зэритыгъэр, ащ Iофышхо зэрэдишIагъэр ары. Непэ тиреспубликэ дэгъоу щашIэрэ хирургыбэ сэнэхьатэу яIэм фэзыпIугъэхэр, фэзыгъэхьазырыгъэхэр Заурбый ары.

1990-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу Болэкъо Махьмудэ Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым хирургиемкIэ иотделение ипащ. Ар ащ ыпэкIэ къалэу Харьков щыIагъ, ординатурэр щикIугъ, кандидатскэ диссертацие къыщиушыхьатыжьыгъ. Врачхэм яшIэныгъэхэм зыщахагъэхъорэ институтэу а къалэм дэтым илъэсибгъу хъугъэу икафедрэ иассистентэу Махьмудэ щылэжьэщтыгъ хирургиемкIэ отделением пэщэныгъэ дызэрихьаным пае Адыгеим иапэрэ Президентыгъэу Джарымэ Аслъанэ хэку сымэджэщым ар къызырегъэблагъэм.

— ХирургиемкIэ отделениер, — къеIуатэ Болэкъо Махьмудэ, — нэужым отделениищэу гощыгъэ хъугъэ. Непэ республикэ сымэджэщым хирургием епхыгъэу иIэ отделениехэр тэ тиотделение тIэкIу-тIэкIузэ къыхэкIыгъэх: апэ хирургием ихэушъхьафыкIыгъэ лъэныкъо горэм иехэу пIэкIорхэр агъэнафэщтыгъэх, нэужым ахэм япчъагъэ хагъахъощтыгъ, врачхэр агъэхьазырыщтыгъэх, етIанэ отделение шъхьаф ар хъущтыгъ. Джащ тетэу «къэхъугъэх» лоротделениер, «челюстнэ-лицевой» зыфаIорэр, нейрохирургиер, гу-лъынтфэ хирургиер...

Мы лъэхъаным тиотделение нэбгырэ 60 чIэлъыным фытегъэпсыхьагъ, типалатэхэм, отделением зэрэпсаоу гъэцэкIэжьын IофшIэнхэр ащыкIуагъэх, зэтегъэпсыхьагъэ хъугъэ. Операциехэр зыщытшIырэ блокыр шъхьафы, ифэшъуашэм, шэпхъэшIухэм атетэу отделением Iоф ышIэным иамалхэр зэкIэ тиIэх: эндоскопическэ аппаратури, операциехэр зыщытшIырэ столхэри, наркоз зэряттырэ аппаратури...

Отделением ипащэ къызэрэхигъэщыгъэмкIэ, илъэс 15 хъугъэ мыр «клиническэ» зыхъугъэр. Ащ къикIырэр апшъэрэ медицинэ гъэсэныгъэ къэзытырэ еджэпIэ заведениитIоу республикэм иIэхэм хирургиемкIэ дисциплинэхэр ащягъэхьыгъэнымкIэ мы отделениер бэзэу зэрэщытыр ары. Хирургие узхэмкIэ мы еджапIэхэм якафедрэхэм япащ Болэкъо Махьмудэ.

Сыда пшъэрылъ шъхьаIэу отделением иIэр? УпчIэр имыщыкIагъэу, джэуапыр гъэнэфагъэу зылъытэщтыр нахьыб. Ау отделением ипащэ къыIотагъэм арэущтэу зэрэщымытыр нафэ къытфишIыгъ.

— Апэрэ чIыпIэм дгъэуцурэр, — еIо тигущыIэгъу, — хирургием ылъэныкъокIэ IофшIэнэу къытэлъытыгъэр ифэшъуашэм тетэу дгъэцэкIэныр ары. Мы лъэхъаным тиотделение операцие щытшIын тэлъэкIы шхьнкIуапIэм (пищеводым) къыщегъэжьагъэу кIэтIый занкIэм нэс, нэмыкIэу къэпIон хъумэ, ныбэ кIоцIым епхыгъэ операциехэр зэкIэ. Аужырэ илъэс 20-м къыкIоцI тапэкIэ тиотделение щамышIыщтыгъэ операцие лъэпкъ 20-м ехъу тIэ къидгъэхьагъ, эндоскопическэ техникэр илъэс 15 хъугъэ зыдгъэфедэрэр. Джы апаратурэ кIэу къытфащэфыгъэшъ, ащ фэдэ операциехэр нахьыбэу тшIынхэ тлъэкIыщт. Аужырэ илъэси 10-м тиIофшIэн пытэу хэуцуагъ «технология малых разрезов» зыфаIорэр. Аужырэ хэхъоныгъэу лъэшэу тызэрыгушхорэр операцие ужым грыжэ хъурэ чIыпIэхэм щыкIагъэу (дефектэу) афэхъурэр полипропиленэ сеткэкIэ зэфэшIыгъэныр, «аллопластика» зыфаIорэр дгъэфедэ зэрэхъугъэр ары. Илъэси 4 — 5-у а амалыр щыIэ зыхъугъэм къыкIоцI ащ фэдэ операцие 200-м ехъу тшIыгъэ.

ЯтIонэрэ пшъэрылъэу тиIэр студентхэм ягъэджэн ары. Ящэнэрэр — хирургхэм ягъэхьазырын. Сэ теубытагъэ хэлъэу къэсIон слъэкIыщт тиотделение хирург кадрэхэм «якIыщэу» зэрэщытыр. Джыдэдэм тэ хирурги 8 тэхъу, нэбгыри 5-р — апшъэрэ категорие зиIэ хирургых. Ахэр: Владимир Романенкэр, Ацумыжъ Нурыет, Ольга Заплетаевар, БжьэшIо Азэмат ыкIи сэры. Тихирург ныбжьыкIитIум Свинухов Игорьрэ ЩэшIэ Юрэрэ апэрэ категорие яI.

Отделением ипащэ къызэрэхигъэщыгъэмкIэ, зыщIэ къетIогъэ хирургхэр зэкIэ мы отделением «щапIугъэх», «щапсыхьагъэх». Нэбгырэ 200-м ехъумэ мыщ интернатурэр щакIугъ, ахэм ащыщэу нэбгыри 10-м илъэситIу клиническэ ординатурэр къызэранэкIыгъ. Мы отделением къычIэкIыгъэх сымэджэщым иврач шъхьаIэу КъэлэкъутэкIо Казбек, онкодиспансерым иврач шъхьаIэу Бэрэтэрэ Сэфэр, къэлэ сымэджэщым хирургиемкIэ иотделение ипащэу Бэгъ Альберт, онкодиспансерым хирургиемкIэ иотделение ипащэу Джанхьот Руслъан. Мыхэр зэкIэ республикэм дэгъоу щашIэрэ врачых. Клиническэ ординатурэр къыухыгъэу мыщ непэ щэлажьэ Къэрэщэе-Щэрджэсым щыщ Гурмэкъ Бислъан. Ащ Мыекъуапэ апшъэрэ гъэсэныгъэ щызэригъэгъотыгъ, клиническэ ординатурэр мы отделением щикIугъ, кIэлэ ныбжьыкIэм иIофшIакIэ агу рихьи, къычIагъэнэжьыгъ. Ащ ыпэкIэ мыщ Iоф щишIагъ Болэкъо Жаннэу Москва ординатурэр джы щызэкIурэр.

— Хирургым илъэсым къыкIоцI операцие 300 нахь ышIын ылъэкIыщтэп, — еIо Болэкъо Махьмудэ. — Арышъ, ныбжьыкIэ кадрэхэр тпIунхэ фае, специалистхэр сыдигъуи тиIэнхэм пае. Сэ ренэу сэIо: «Отделением ипащэ илъэси 10-м къыкIоцI ежь ычIыпIэ ихьан, цыхьэ зыфишIын ымыгъэсагъэмэ, ар зэблэпхъун фае». «Отделением ипащ» зэраIорэм къикIырэп ар начальникэу, ащ мафэ къэс операцие ышIынэу щыт, ар фэмыгъэцакIэрэмэ, иIофшIэн ыгъэтIылъыжьын фае.

Илъэсым къыкIоцI отделением нэбгырэ 1070 — 1080-рэ къычIэфэ. Ахэм япроцент 80-р операцие ашIых. Ар макIэп, ау отделением ипащэ къызэриIорэмкIэ, ащ нахьыбэми IэпыIэгъу афэхъунхэ амал яI, специалистхэм яшIэныгъэкIи, оборудованиеу арагъэгъотыгъэмкIи. Мыхэм адэжь къэкIох республикэм ичIыпIэ зэфэшъхьафхэм къарыкIыхэрэм ямызакъоу, гъунэгъу Краснодар краим щыщхэри.

— Тисымэджэщ имэфэкI ехъулIэу сиIофшIэгъухэм зафэзгъазэ сшIоигъу, — еIо Урысые Федерацием изаслуженнэ врачэу, медицинэ шIэныгъэхэмкIэ кандидатэу, доцентэу, «Илъэсым иврач анахь дэгъу» зыфаIорэ щытхъуцIэр икIыгъэ илъэсым къызыфагъэшъошэгъэ Болэкъо Махьмудэ. — АпэрэмкIэ, цIыфым дэгъоу уеIэзэным пае о псауныгъэ уиIэн фаешъ, ащ щымыкIэнхэу сафэлъаIо. Дэгъоу уIэзэным пае цIыфхэр шIу плъэгъунхэ фае, анахьэу сымаджэхэр. Арышъ, тиIофышIэхэм тисымаджэхэр зэхашIэнхэу, шIу алъэгъухэу, яIофшIэн имыщыкIэгъэ хэгъэхъон фэдэу ахэм ямыплъынхэу сыфай. А зыр, Iэзэн Iофыр ары тэ тшIэшъущтыр, ар тэ тисэнэхьат. СиIофшIэгъухэм, анахьэу ныбжьыкIэхэм, сафэлъаIо сшIоигъу ежьхэм сэнэхьатым шIу зыщамылъэгъужьэу, сэнэхьатэу зэрылажьэхэрэр шIу алъэгъунэу, сыда пIомэ цIыфхэр шIу умылъэгъухэрэмэ, анахьэу сымаджэхэр, уврачын плъэкIыщтэп.

ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

Сурэтхэр тезыхыгъэр Iэшъынэ Аслъан.

Операцием зыфагъэхьазыры.

БлэкIыгъэ хэдзынхэр зэрэзэхэщэгъагъэхэм фэдэу къагъэнэжьыщтых

Къэуцуным темылъытэгъэ уахътэр ыпэкIэ лъыкIуатэзэ, Урысыем ыкIи ащ ицIыфхэм ящыIэкIэ-псэукIэ епхыгъэ зэхъокIыныгъэхэр къызыдехьых. Ахэм зыкIэ ащыщ Урысые Федерацием и Президентэу Дмитрий Медведевыр кIэщакIо зыфэхъугъэ Iофыгъошхоу хэгъэгум иполитическэ системэ зэхъокIыгъэным ехьылIагъэр. АщкIэ къэралыгъом илIышъхьэ гухэлъэу зыдиIыгъхэр къыщигъэнэфагъэх Урысые Федерацием и Федеральнэ ЗэIукIэ фигъэхьыгъэ Джэпсалъэм. Iофыгъо шъхьаIэу ащ къыдилъытэхэрэм ащыщ лIыкIо орган пстэуми Урысыем щызэхэщэгъэ политическэ партиехэм ялIыкIохэр ахагъэхьанхэ алъэкIынэу гъэпсыгъэныр.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм хэт депутатхэм фитыныгъэу яIэхэр заухыхэрэ пIалъэр къэсынкIэ зы илъэс ныIэп къэнэжьыгъэр. 2011-рэ илъэсым гъэтхапэми и 13-м, хэдзынхэр зы мафэм тефэу Урысыем зыщызэхащэхэу агъэнэфэгъэ пIалъэм тегъэпсыкIыгъэу, Парламентым къыкIэлъыкIощт изэIугъэкIэгъу хэтыщт депутатхэм яхэдзынхэр щыIэщтых. А мэфэ дэдэр ары Парламентым фитыныгъэхэмкIэ пIалъэу иIэр зиухырэри. Хэдзынхэр къэсынхэкIэ къэнэгъэ пIалъэм къыкIоцI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм ыкIи Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкIэ и Гупчэ комиссие IофшIэныбэ агъэцэкIэн фаеу хъущт.

Хэдзынхэр зэрэзэхэщэгъэщтхэ шIыкIэм, кIэу а Iофым къыхэхьащтхэм нэIуасэ зафедгъэшIы тшIоигъоу джырэблагъэ упчIэхэмкIэ зыфэдгъэзагъ Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкIэ и Гупчэ комиссие итхьаматэу Хъут Юрэ.

— Юр, тызэрэщыгъуазэу, Адыгеим и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэу Парламентым къыкIэлъыкIощт изэIугъэкIэгъу хэтыщтхэр зыхадзыщтхэ пIалъэр къэсынкIэ зы илъэс къэнагъ. Урысые Федерацием и Президент Урысыем иполитическэ системэ зэхъокIыныгъэхэр фэшIыгъэнхэмкIэ кIэщакIо зыфэхъугъэ Iофыгъохэм атегъэпсыкIыгъэу укъекIолIэн хъумэ, Парламентым идепутатхэм яхэдзынхэр сыдэущтэу зэхэщэгъэщтха? Ар хэдзэкIо пстэуми ашIогъэшIэгъонынэу къытшIошIы, сыда пIомэ хэдзынхэм яхьылIэгъэ Федеральнэ законым егъэнафэ Федерацием ыкIи субъектхэм яхэбзэихъухьэ органхэм ахэтыщтхэм яхэдзынхэр политическэ партиехэм яспискэхэм атегъэпсыкIыгъэн фаеу.

— Дмитрий Медведевым УФ-м и Федеральнэ ЗэIукIэ фигъэхьыгъэ Джэпсалъэм къызэрэщиIорэмкIэ ыкIи законопроектэу ащ къахилъхьащтым зэригъэнафэрэмкIэ, УФ-м исубъектхэм яхэбзэихъухьэ органхэм депутат пчъагъэу ахэтыщтыр хэбзэихъухьэ органым зэрэфаем тетэу ымыгъэнафэу, хэдзэкIо пчъагъэу субъектым исым телъытагъэу гъэпсыгъэн, нэмыкIэу къэпIон хъумэ, нэбгырэ мин 500-м нэсэу хэдзакIохэр зыщыпсэухэрэ субъектым и Парламент депутатэу хэтыщтхэр нэбгырэ 15-м къыщыублагъэу 50-м шIомыкIэу щытын фае. Непэ Адыгеим и Парламент депутат 54-рэ хэт. Къэралыгъо Советым — Хасэм идепутатхэм яхэдзынхэр къиихьащт 2011-рэ илъэсым ибжыхьэ нэс хэтымыдзынхэу щытыгъэмэ, хэдзынхэм яхьылIэгъэ республикэ законым зэхъокIыныгъэхэр фэтшIынхэшъ, федеральнэ законым диштэу дгъэпсыжьын ыкIи ащ тетэу хэдзынхэр зэхэтщэнхэ фаеу хъущтыгъэ. Ау федеральнэ законым кIуачIэ иIэ зыхъущтыр 2011-рэ илъэсым ишышъхьэIу. Арышъ, джырэкIэ зигугъу тшIын тлъэкIыщтыр УФ-м и Президент и Джэпсалъэ ыгъэнэфэрэ екIолIакIэр ары ныIэп.

— Сыда адэ джы шIэгъэн фаехэр?

— Джы фитыныгъэу тиIэхэм е хэдзынхэм яхьылIэгъэ республикэ законым ыгъэнэфэрэ шапхъэхэм такъыпкъырыкIын хъумэ, тихэдзынхэм екIолIакIэу яIэщтыр апэрапшIэ дгъэнэфэн фае. КIуачIэ зиIэ законым тегъэпсыкIыгъэу ахэр зэхэтщэщтха, хьаумэ республикэ законым зэхъокIыныгъэхэр фэтшIынхэшъ, федеральнэ гупчэм щагъэнэфэгъэ гухэлъым тегъэпсыкIыгъэу тякIолIэщта? Джырэблагъэ Къэралыгъо Советым — Хасэм и Тхьаматэ Парламентым хэт депутат фракциехэм япащэхэм заIокIэм, ори ащ ущыIагъэшъ зэхэпхыгъэ, джы кIуачIэ зиIэ республикэ законым тегъэпсыкIыгъэу Парламентым идепутатхэр хэдзыгъэнхэм къыдырагъэштагъ, Адыгэ Республикэм и Президенти а еплъыкIэм къыдырегъаштэ. Арышъ, теубытагъэ хэлъэу къэсIон слъэкIыщт кIуачIэ зиIэ республикэ законым тегъэпсыкIыгъэу Парламентым къыкIэлъыкIощт изэIугъэкIэгъу хэтыщт депутатхэм яхэдзынхэр зэрэзэхэтщэщтхэр.

— Дэгъугъэ ащ ишэпхъэ шъхьаIэхэр кIэкIэу хэдзакIохэм агу къэбгъэкIыжьыгъагъэмэ.

— Джы Iоф зышIэрэ ти Парламент депутат 54-рэ хэт. Ахэм ащыщхэу 27-р зы мандат зиIэ койхэм мажоритарнэ шIыкIэм тетэу ыкIи депутат 27-р политическэ партиехэм яспискэхэм атегъэпсыкIыгъэу хадзыгъэх. Джа пчъагъэхэм ыкIи шIыкIэхэм атетэу джыри хэдзынхэр зэхэтщэщтых.

— Хэдзынхэм япэгъокIэу Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкIэ и Гупчэ комиссие сыда апэ ригъэшъын фаехэр?

— Законым къызэриIорэмкIэ, Къэралыгъо Советым — Хасэм идепутатхэм яхэдзынхэр 2011-рэ илъэсым гъэтхапэм и 13-м зэрэщыIэщтхэр ыгъэнэфэн ыкIи ащ ехьылIэгъэ унашъо ышIын фае тызыхэт илъэсым итыгъэгъазэ и 2-м къыщыублагъэу и 10-м нэсырэ пIалъэм шIомыкIэу. ЗыгорэкIэ Парламентым а пIалъэм къыкIоцI зэхэсыгъо иIэнэу мыхъугъэмэ е депутатхэм азыфагу зэдемыгъэштэныгъэ къитэджагъэмэ, нэмыкI Iофыгъо горэм ыпкъ къикIэу хэдзынхэр зэхэщэгъэнхэ зэрэфаем ехьылIэгъэ унашъо ымышIыгъэмэ, Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкIэ и Гупчэ комиссие иунашъокIэ тэ дгъэнэфэщт хэдзынхэр а къэсIогъэ мафэм тефэу зэрэщыIэщтхэр.

— УФ-м и Президент кIэщакIо зыфэхъугъэ Iофыгъом политическэ партиехэм лIыкIо органхэм чIыпIэ щыряIэу гъэпсыгъэным иамалхэр зехьэгъэнхэ фаеу егъэнафэ. Ащ укъыпкъырыкIын хъумэ, хэдзынхэмкIэ Гупчэ комиссиер кIэщакIо зыфэхъун фэе Iофыгъохэр щыIэха?

— Дэгъу ащ укъызэрэкIэупчIагъэр. Непэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм депутат фракциитIурэ зы депутат купрэ щызэхэщагъэх: «Единэ Россием», «КПРФ»-м яфракциехэр ыкIи депутат купэу «Справедливая Россия» зыфиIорэр. УФ-м и Къэралыгъо Думэ депутат фракцииплI щэлажьэ: «Единэ Россиер», «КПРФ»-р, «ЛДПР»-р, «Справедливая Россия» зыфиIорэр. ЗыцIэ къэсIуагъэхэм ямызакъоу, Адыгеим щыкIощт парламент хэдзынхэм ахэлэжьэнхэ алъэкIыщт партиехэу «ЯБЛОКО», «Патриоты России», «Правое Дело» зыфиIохэрэр. Законым зэригъэнафэрэмкIэ, хэдзакIохэу хэдзынхэм ахэлэжьагъэхэм яголосхэм япроценти 7-м къыщымыкIэу зыхьыгъэ партиехэр арых депутат мандатхэр гощыгъэнхэм хэлэжьэн зылъэкIыщтхэр. Политическэ партиехэр нахьыбэу лIыкIо органхэм ахэгъэхьагъэнхэ фаеу УФ-м и Президент игъоу зэрилъэгъугъэр дгъэцэкIэжьэзэ, тэ дгъэхьазырыщт ыкIи Къэралыгъо Советым — Хасэм хэтлъхьащт законопроектэу джы кIуачIэ зиIэ законым зэхъокIыныгъэхэр фэзышIыщтхэр. Ащ щыдгъэнэфэщт проценти 7-у ыпшъэкIэ къыщысIуагъэр проценти 5-м нэсэу къегъэIыхыгъэным телъытэгъэ шапхъэ. ЗыцIэ къэсIогъэ законопроектыр Къэралыгъо Советым — Хасэм зиштэкIэ проценти 5-м нэсэу хэдзакIохэм яголосхэр зыхьыгъэ партие пстэури депутат мандатхэр гощыгъэнхэм хэлэжьэнхэ алъэкIынэу хъущт. Мыщ дэжьым политическэ партиехэм яхьылIагъэу джы зы шапхъэ тыгу къэдгъэкIыжьын фае. Законым зэригъэнафэрэмкIэ, УФ-м и Къэралыгъо Думэ ыкIи Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм фракциехэр ащызиIэхэ политическэ партиехэм хэдзакIохэм яIэпэкIадзэхэр къамыугъойхэу япартиехэм яспискэхэр къагъэлъэгъонхэ фитхэмэ, адрэ партиехэм хэдзакIохэм яIэпэкIадзэхэр къаугъоинхэшъ къытахьылIэнхэ фаеу хъущт.

— Зы мандат зиIэ хэдзыпIэ койхэм ягъунапкъэхэм шъуахэплъэжьыщта?

— ХэдзыгъуитIум азыфагу къифэгъэ илъэситфым щыIэныгъэм епхыгъэу зэхъокIныгъабэ къыхэхъухьагъ. ЗыфасIорэр, гущыIэм пае, Мыекъуапэ зычIэсыхэрэ унэхэр бэу, анахьэу къалэм икъохьэпIэ лъэныкъокIэ щыIэ псэупIэм, зэрэщагъэпсыгъэхэр ыкIи ащ ыпкъ къикIэу койхэм ащыпсэурэ хэдзакIохэм япчъагъэхэм зэхъокIныгъэхэр афэхъунхэ зэрилъэкIыгъэр ары. Джащ фэд поселкэу Яблоновскэр. Ащ икъохьэпэ лъэныкъокIэ темэным фэдэу иIэгъэ чIыпIэхэм унабэ ащагъэпсыгъ, поселкэу Инэми псэолъабэ щашIыгъ. Мы щысэхэмкIэ къасIо сшIоигъор хэдзыпIэ койхэм тахэплъэжьын, ягъунапкъэхэр икIэрыкIэу дгъэнэфэжьынхэ фаеу зэрэщытыр ары. Непэ Адыгеим хэдзэкIо мин 323-рэ щэпсэу. Парламентым зы мандат зиIэ койхэм атегъэпсыкIыгъэу депутат 27-рэ хэтыщтышъ, хэдзакIохэм япчъагъэ а купым тетэгуащэшъ, зы коим исын фэе хэдзэкIо пчъагъэр къэтэгъоты. Ар нэбгырэ мин 13 фэдиз мэхъу. Ау хэдзынхэм яхьылIэгъэ законым фитыныгъэ къеты зы коим хэдзакIоу исхэм япчъагъэ проценти 10-кIэ ащ нахьыбэу е проценти 10-кIэ нахь макIэу дгъэнэфэн тлъэкIыщтэу. Мыщ дэжьым процент пчъагъэм ехьылIагъэу зы лъэныкъо унаIэ теозгъадзэ сшIоигъу. Мары, поселкэу Яблоновскэм щыпсэурэ хэдзакIохэм япчъагъэ зы кой щызэхэщэгъэным хэпшIыкIэу нахьыб. Арышъ, зы коим игъунапкъэхэр тэгъэнафэхэшъ, адрэ Iахьэу къэнагъэр нэмыкI псэупIэхэм адэс хэдзакIохэм ахэтэгъэхьажьы ыкIи а коим игъунапкъэхэри тэгъэунэфых. Джащ фэдэу зы муниципальнэ образованием ишъолъыр уикIызэ ыкIи нэмыкI муниципальнэ образованием ишъолъыр уихьэзэ хэдзыпIэ коир бгъэнафэ зыхъукIэ, ыпшъэкIэ къыщысIогъэ процeнети 10-м ычIыпIэкIэ процент 20 бгъэфедэн уфит.

— Мы къэпIогъэ шапхъэхэр дэгъоу къыдгурыIуагъэх, джащ фэдэу хэдзакIохэми къагурыIонэу къытшIошIы. Ащ нэмыкIэу, зы мандат зиIэ койхэм къащагъэлъэгъогъэ кандидатхэр мандатыр къыдэхыгъэным зэрэфэбэнэрэ шIыкIэми тыщыгъуаз. Тэрэзэу тымышIэрэр политическэ партиехэу хэдзакIохэу хэдзынхэм ахэлэжьагъэхэм яголосхэм япроценти 5-м нэсэу зыхьыгъэхэм депутат мандатхэр зэратежъугощэхэрэ шIыкIэр ары.

— Ащ Iофэу пылъыр къинкIаеу гъэпсыгъэ, хэдзэкIо пстэуми ар къагурымыIоныр къыдыхэт. Ауми, къэIогъэн фае ыкIи къагурыIон алъэкIынэу лъэныкъо зытIу ягугъу къэсшIын. Депутат мандатхэр гощыгъэнхэм пае апэрапшIэ къэтэгъоты зы депутат мандатым уасэу иIэр. Ащ фэшI хэдзынхэм зэкIэ ахэлэжьэгъэ хэдзакIохэм япчъагъэ хэдзыпIэ кой 27-м тетэгуащэ. ГущыIэм пае, зэкIэ республикэм ис хэдзэкIо мин 323-м щыщэу нэбгырэ мин 270-рэ хэдзынхэм ахэлэжьагъэмэ, зы депутат мандатым уасэу иIэ хъурэр хэдзэкIо мини 10. Ащ ыуж политическэ партие пэпчъ голосэу ыхьыгъэм тегъэпсыкIыгъэу гощынхэр зэхэтэщэх. Ащ тетэу хэдзынхэмкIэ Гупчэ комиссием мандатхэр политическэ партиехэм атыригощэн зилъэкIыщтыр зэкIэ хэдзакIохэу хэдзынхэм ахэлэжьагъэхэм яголосхэм япроценти 5-м къыщымыкIэу политическэ партие пстэуми захьыкIэ ары ныIэп. НэмыкI шIыкIэм тегъэпсыкIыгъэу хэдзакIохэм яголосхэр гощыгъэхэ зыхъукIэ, мандатхэр политическэ партиехэм ежь-ежьырэу агощых. Мы Iофым ащ нахьыбэ къэсIолIэнэу ищыкIагъэп къэптхыщтым хэукъоныгъэ горэ хэмыхъухьаным пае. Арышъ, хэдзакIохэр нахьыбэу хэдзынхэм ахэгъэлэжьэгъэнхэм политическэ партиехэмкIэ мэхьанэшхо иI. Ори къэошIэжьы ыкIи къэптхыгъагъ УФ-м и Къэралыгъо Думэ ихэдзынхэр зыщэIэхэ лъэхъаным хэдзэкIо мин 250-м нахь макIэ хэдзынхэм захэлажьэкIэ депутат мандат имыIэу Адыгеир къэнэн ылъэкIыщтэу зэрэтIощтыгъэр. ТинасыпкIэ а лъэхъаным хэдзэкIо мин 270-рэ хэдзынхэм ахэлэжьэгъагъ. Мызэгъогуми политическэ партиехэмкIэ джащ фэдэу щыт. Арышъ, ахэм загъэчанын, хэдзакIохэм дэгъоу Iоф адашIэн фаеу хъущт Адыгеим и Парламент чIыпIэ щыряIэнэу фаехэмэ.

— ИкIэухым сыда къыхэбгъэхъожьы пшIоигъор?

— Парламент хэдзынхэм якуупIэ тиуцонкIэ джыри охътэ бэкIае щыI. Арышъ, джырэ тизэIукIэгъу пэшIорыгъэшъ фэдэу тлъытэми хъущт. Хэдзынхэр зыщыIэщтхэ пIалъэр нахь къызыблагъэкIэ, хэдзакIохэм алъыдгъэIэсын икъун къэбархэр къэтэджыщтых ыкIи нахь игъэкIотыгъэу ахэм татегущыIэн фаеу хъунэу сеплъы.

СЭХЪУТЭ Нурбый.

ЛЪЭПКЪЫМ ИКІЭН ТЫУГЪОИЖЬЫН

Гъэзетеджэу лъытэнығъэ зыфэсшІыхэрэр, илъэс пчъагъэ хъугъэу фольклорнэ-этнографическэ экспедициеу институтым зэхищэхэрэм сахэлажьэ. Мы аужырэ илъэсипшІым ащ фэдэ экспедициехэм сырякIощ. Экспедициехэм тыкъикIыжьы пэтчъ материалэу къэтыугъоигъэхэм, цIыф Iушэу, цIыф гъэшIэгъонэу гущыIэгъу тызыфэхъугъэхэм гъэзетэу «Адыгэ макъэмкIэ», радиомкIэ шъуащысэгъэгъуазэ. Непи а гухэлъыр сиIэу сыкъэтхэ, ау ыпэрапшIэу ясIомэ сшIоигъу непэ жэрыIо усэ тимыIэжьэу, къэзыIотэни щымыIэжьэу, илъэсишъэ зымыныбжьым зи къыIотэжьын ымышIэу зыIохэрэм яеплъыкIэ зэрэмытэрэзыр. Адыгэ лъэпкъыр щыIэфэ, ыбзэ егъэлэжьэфэ жэрыIо усэхэр щыIэщтых. Адыгэр щыIэфэ цIыф Iушхэр, акъылышIохэр къэхъущтых, бзэшIохэр щыIэщтых. Ащ щэч хэлъэп. Илъэсишъэ бгъэшIэнэу ищыкIагъэп акъыл Алахьым къыуитыгъэмэ, жэбзэ дахэ къыпIуилъхьагъэмэ, гупшысэ ин къыпфигъэшъошагъэмэ. «IорыIуат», «жэрыIо ус» зыкIаIорэр зы жэм дэкIмэ адрэ жэм дахьэзэ, цIыфхэм къызэфаIотэжьызэ къэбархэу, хъугъэ-шIагъэхэу, гупшысэхэу, гъыбзэу, пшысэу, нэмыкI жэрыIо усэу лIэшIэгъухэм, илъэс мин пчъагъэхэм къазэпырыкIыгъэхэр къытэнэсыжьыгъэх. ЕтIани лIэшIэгъу пэпчъ, охътэ зэхъокIэу хъурэм пэпчъ ежьхэм яе шъыпкъэу къатыхьэба IорыIуатэхэр!

Непи шIулъэгъуныгъэ орэди, гъыбзи, сэмэркъэу орэди зэхалъхьэх. Къэбар гъэшIэгъонхэри къаIуатэх, гущыIэжъхэри къекIоу, дахэу япсалъэ щагъэфедэх. Адыгэхэм якIэлэцIыкIумэ пшысэ къафаIуатэ, IурыIупчъэхэри, нарт къэбархэри арагъашIэ. Агъэджэгухэ зыхъукIи орэд цIыкIухэу жэкIэ-пакIэ хъугъэхэу, лIэшIэгъухэм япщэс къыхэкIыжьыгъэхэр къафаIох. ЕтIани хэта адыгэхэм яфольклор байдэдэ зэкIэ угъоижьыгъэу, тхыжьыгъэу, къыдэкIыгъэу зыIуагъэр? Тилъэпкъ ибаиныгъэу, иналмэс-налкъутэу, идышъэ кIэнэу итэкъухьагъэр угъоижьыгъахэу къэзылъэгъурэ адыгэм нахь насыпышIо чIым къытехъонэп.

Джы экспедицием къыфэзгъэзэжьыщт. ИкIыгъэ (2009-рэ) илъэсым иаужырэ мазэ Кощхьэблэ районым тиинститут зэхищэгъэ экспедицие щыIагъ. Институтым итхьаматэу Бырсыр Батырбый экспедицие зэхасщэмэ зэрэсшIоигъор зесIом игъоу ылъэгъугъ. Непэ уахътэм къиныгъоу къызыдихьыгъэхэм хэкIыпIэ къафигъотыгъ. «Дэгъу, Нэфсэт, ар тиIофшIэн шъхьаIэмэ зэу ащыщ, тшIэн тлъэкIыщтыр зэкIэ тшIэн», — къысиIуагъ. Тхьамэтэ гуадзэу Сихъу Иляси экспедициер зэрэлэжьэщтым иIофыгъохэр тфызэшIуихыгъ.

Районэу тызыдэкIуагъэми тиIоф къыщытфагъэпсынкIагъ. Дахэу къытпэгъокIыгъэх. АшIэрэр къогъу къуалъхьажьыгъэп. Тхьэм егъэпсэух.

Экспедициеу Кощхьэблэ районым щылэжьагъэм хэтыгъэх ХьадэгъэлIэ Айтэч, Бжьэмыхъу Саньят, Цуекъо Нэфсэт, Къуекъо Асфар, Нэхэе Саидэ, Хьабэхъу Марьянэ, КIыкI Пщымафэ.

ЖэрыIо усэхэм яугъоин лъэпсэ пытэ зыфашIыгъэр илъэс пчъагъэ хъугъэ. ЧIэнагъэу тшIыгъэр, тIэкIэкIыгъэр бэ нахь мышIэми, урыгушхонэу, ущыгушIукIынэу щыт аугъоижьи, адыгэм икон ралъхьажьыгъэм, ау Тхьэм, пегъымбарым, мэлаIичхэм, псэхэхым, джэнэтым, джэхьнэмым, джынэхэм, къолбастэхэм япхыгъэ къэбархэр макIэу къаугъоигъэх. Джащ фэд нэкI-нэмазым, кьадыр чэщым, лIэныгъэм япхыгъэ шъэлэуатхэр, нэжъымхэр, зэчырхэр, къэбар щхэн кIэкIхэу цIыфым ыпкъышIол епхыгъэхэр ыкIи нэмыкIхэр.

Илъэс пчъагъэм шъхьэихыгъэу нэкIыр зыIыгъын зымылъэкIыщтыгъэхэр непэ мэщытым макIох, нэкIыр аIыгъ, шъэлэуатыр, нэжъымхэр агъэжъынчэу къаIох. НыбжьыкIэу зыгукIэ диныр къэзыштагъэхэри мэщытыми макIох, амдэз штакIи, нэмаз шIыкIи афагъэнэIуасэх. МэулыдхэрашIых. Ефэндышхоу районым исыгъэхэм ягугъу шIукIэ къашIы. Кощхьэблэ районым ис цIыфхэр якъуаджэхэм ятарихъ щыгъуазэх. Ягуапэу къаIуатэ. Арэгушхох цIыф гъэсагъэу, Iушэу, хьалэлэу къахэкIыгъэхэм. Культурэмрэ искусствэмрэ ателэжьыхьэгъэ цIыфхэр агъэлъапIэх. Джащ фэд народнэ медицинэм хэшIыкI фызиIэгъэ цIыфхэм шIурэ дахэрэкIэ ягугъу ашIы, шъхьащ афашIы.

Экспедицием илэжьыгъэ сигъэрэзагъ. Къэтыугъоижьыгъэхэу къэттхыжьыгъэхэм ащыщых хъохъухэр, IурыIупчъэхэр, шIулъэгъуныгъэ, кIэлэцIыкIу ыкIи нэмыкI орэдхэр, пшысэхэр, гущыIэжъхэр, къэбар зэмылIэужыгъуабэхэр (нартхэм, лIыхъужъхэм, заохэм афэгъэхьыгъэ къэбархэр, къуаджэхэм, цIыф гъэшIэгъонхэм афэгъэхьыгъэ къэбархэр ыкIи нэмыкIхэр).

Диным фэбгъазэмэ нэжъымхэр, шъэлэуатхэр, мэулыдхэр, зэчырхэр. Тхьэм, пегъымбарым, мэлаIичхэм, джынэхэм, къолбастэхэм афэгъэхьыгъэ IорыIуатэхэр, лIэныгъэм, лIакIэхэм, хьадагъэм афэгъэхьыгъэ къэбархэр.

Уз зэфэшъхьафхэм адыгэхэр зэряIазэщтыгъэхэм, Iазэхэм, IэзакIэхэм якъэбархэри къэттхыжьыгъэх. Ахэм анэмыкIэу къэтыугъоигъэри макIэп.

Экспедицием къитхыгъэ материалхэм ащыщхэм нэIуасэ шъуафэсэшIы:

Къэбар щхэн кIэкIхэр (нарэхэр)

КIалэ горэм къыщагъ. Зипхъухэр къылъыкIуагъэх нысэм. Ащагъэр Хьаткъомэ ащыщ. Зыщагъэхэр Хьатых. НэIуасэ зызэфэхъухэм шоферым еупчIыгъэх: Хэтмэ уащыщ? — аIуишъ, — Сэри джа Хьа-кIэ къыригъажьэрэмэ сащыщ, — къариIожьыгъ.

В крайнем случае вальс

Къэбэртаер рестораным чIэхьагъ. «Цыпленка табака, бутылка коньяка, музыка Даханаго, в крайнем случае — вальс», — ариIуагъ.

Налог къэт

«Налог къэт», — аIуишъ бзылъфыгъэу шъофым пкIэу итыр рагъэзыгъ. — Лы налог къэт, — аIуагъ.

— Сыд лы налог зытелъыр? — къяупчIыгъ.

— А чIыгоу ппкIэрэр ары, — аIуагъ.

— Ла илахь, сэ гъашIэ згъэшIагъэ, ау чIыгум лы къыхэкIэу слъэгъугъэп, — ыIуагъ.

МышIухэр

Гъэщым уашъор хаплъэмэ шIоп — пыч фэхъу. Чэщым уашъор хаплъэмэ, щэм пыч фэмыхъуным пае щыгъу цищ щэм хадзэ. Ашрай уиунэ щымышIымэ шIоп — къуашъхьэ щагъажъо.

Нэпщэ уц щыI. Iазэхэр щыIагъэх нэпщэ уц ашIэу. Уцыр гъубджым ашIыщтыгъ (агъажъощтыгъ). «Мазэр уцым хэмыплъэмэ шIоп», — аIоти, щагум рахыти, палъэщтыгъ.

Махъэ цIыфым къыхэкIэу мэхъу (ышъхьэ, ыбгъэ, ыбгы). Мэхъэ уц ашIыщтыгъэ. Кьадыр чэщэу атхыгъэ мэхъэ тхылъи шIохалъэщтыгъэ. Кьадыр чэщэу мытхыгъэ мэхъэ тхылъыр «шIоп» — аIощтыгъ.

КIэлэцIыкIухэм къафаIорэ IорыIуатэмэ ащыщхэр:

1. ХьакIыба, кIыбыхъуа
Татэ хъуарэ къеукIа,
КIэпэ-кIашъор уиIахьа,
УиIахьышъы кIашъом телъа.
Пыр-р-р. Быбыжьыгъэ.

2. ХьакIыба, кIыбыхъуа
Татэ хъуакIо дагъэкIа,
ХъокIо кIэпцыр къытфехьа,
Коныжъыем итэлъхьа
АкIи мыкIи чъыгы закъо
Арыта.

3. Бзыу, бзыу, гуаго
гого нэшъур кIашъом тес,
Къефэхи зэгоутыгъ.
Пыр-р-р. Быбыжьыгъэ.

Сэмэркъэу

Хьаткъомэ япхъуантэ къо кIэпц дэлъ

Кощхьэблэ районым ит адыгэ къуаджэу Еджэркъуае щыпсэущтыгъ Iазэу Енэмыкъо Исмахьилэ Нэзэжъу ыкъор. Ар зэIазэщтыгъэ узхэм, зы Iэзэгъу уцы ирецепт ягугъу къэсшIымэ сшIоигъу.

Исмахьилэ ыпхъоу Тыщхъан къызэриIотэжьыгъэмкIэ, Исмахьилэ илъэс 18 ыныбжьэу губгъом лажьэу итэу Iэзэн фаеу къыраIуагъ. АфемыуцуалIэ зэхъум къеуагъэх. КъырагъэуцолIагъ. Исмахьилэ КъурIан (чэтап) иIагъ. Уцхэр дэтэу тхылъ иIагъ. Ахэр ары зэрэIэзэщтыр къызыдэкIыщтыгъэр. КIэкIэу пIощтмэ, дыухьэкIэ ыкIи къэкIырэ уцхэмкIэ зэрыIазэщтыгъэр. ЗэмыIэзэрэ уз щыIагъэп. «Опухоль» зиIэ бзылъфыгъэ (Кощхьаблэ щыщ) ыгъэхъужьыгъ. Ар джыри псау. ЕнэмыкъорщыIэфэ бзылъфыгъэр ыгъэпхъугъ.

КъоджэдэсхэмиТыщхъани къызэраIуагъэмкIэ, джынэуз зыфаIорэ узыми фырикъущтыгъ. Хъулъфыгъэ нэбгыриплIыр фырымыкъоу зэкIоцIыпхагъэу къащагъэр ыгъэхъужьыгъагъ. Джащ фэдэу жъэгъэузыр ыгъэхъужьыщтыгъэ. Урыс, адыгэ, ермэл ыIоу зэхидзыщтыгъэп. Гузажъоу къеуалIэрэм Iэзэгъу фэхъущтыгъ. Сыбыри, Ленингради, Еревани, Москви, нэмыкI чIыпIабэми къарыкIыгъэ сымаджэхэр къыфакIохэу, «профессор Енамуков» аIозэ къеджэхэу мы лIыр щытыгъ.

ГъэшIэгъонэу щытыр, Iэзэгъу зыфэхъухэрэм осэшхо къызэраIимыхыщтыгъэр, зыпари къаIимыхэуи зэрэхъущтыгъэр ары. Сыбыр къикIи ыгъэхъужьыгъэ лIым машинэ къыфифыгъ, ащ ыуасэ фэдиз ахъщи къыштагъ. Е машинэр, е ахъщэр къыритынэу зеIом, тIуми язи къыIихыгъэп. Ар къоджэдэсхэми къаIотагъ. Ыпхъуи къыгъэшъыпкъэжьыгъ: «ЕгъашIи уасэ ыгъэуцугъэп. Зыгорэ къаIимыхэу щытыгъ сIорэп, ау къыратырэм щыщкIэ хьаблэм тес ныохэм мороженэхэр, IэшIу-IушIухэр, халатхэр афищэфыщтыгъ. Мы къысатыхэрэр хьарам, — ыIуишъ, ныбгъэшъу гъэритIу ыщэфыгъ. Фыгу дзыо къыщэфыгъ (ежь лажьэщтыгъэ. ПхъэшIагъэ. Пилорамэм Iутыгъ). Ныбгъэшъур ыукIыгъ. IахьэIахьэу ыгощыгъ. Фыгу лым гъусэ фишIызэ, кум итIысхьи урамэу ежь зытесым унагъо пэпчъ афигощыгъ».

Енэмыкъо Исмахьилэ кIэлэцIыкIухэми яIазэщтыгъэ, фэщ къызыхэхьагъэхэр шIэхэу ыгъэхъужьыщтыгъэх. Врачхэм афэмыгъэхъужьырэ кIэлэцIыкIу сымаджэхэр адыгэ Iазэу Енэмыкъом къыфарагъащэщтыгъэх. Исмахьилэ ыпхъоу Тыщхъан мырэу къыIотэжьыгъ: «СишъэшъэжъыеилъэситIу нахь ымыныбжьэу сымэджэ хьылъэ хъугъагъэ. Урыс докторым къысиIуагъ: Енэмыкъом фэхь, сэ сыамалэп, — ыIуи. Сятэ «а Иман зимыI, мы сабыир сыд пае шIэхэу садэжь къэмыхьыгъ», — къысиIуагъ. КъеIэзагъ ыкIи ыгъэхъужьыгъ.

Енэмыкъо Исмахьилэ иIэзэкIагъэм, узэу ыгъэхъужьыщтыгъэхэм, цIыфэу ыгъэхъужьыгъэ пчъагъэм утегущыIэн зыхъукIэ, охътабэ ищыкIагъ. Зы гъэзэт статьякIэ ар къэптхын плъэкIыщтэп. Сэ сшъхьэкIэ щэч хаслъхьэрэп мы лIы гъэшIэгъоным, Iэзэ шIагъом игугъу шIурэ дахэрэкIэ пшIын зэрэфаем. ЗыдэкIуагъэм цышIу Тхьэшхом ешI.

Сымаджэу Исмахьилэ ыгъэхъужьыгъэхэм ащыгъупшэрэп. ЦIыф жъугъэмэ ащымыгъупшэмэ шIоигъоу, икъэ саугъэт урыс кIалэу ыгъэхъужьыгъэм фытырарыгъэуцуагъ. ЗыфэсIорэ кIалэр Курганинскэм щыщ. ЖъонығъуакIэм и 9-м Исмахьилэ къэхъугъ. Исмахьилэ щымыIэжьми мы кIалэр илъэс къэс жъоныгъуакIэм и 9-м Еджэркъуае къэкIо. КъэхалъэммакIошъ, къэгъэгъэ Iэрам Енэмыкъо Исмахьилэ икъэ тырелъхьэ.

Исмахьилэ цIыфхэм Iэзэгъу, гукъыдэгъэкI афэхъущтыгъэми, ежь ышъхьэкIэ, иунэгъо кIоцIкIэ уз зиIэм IэпыIэгъу фэхъущтыгъэп. Ишъхьэгъусэ илъэс 13-рэ сымаджэу щылъыгъ. Ипхъорэлъф пшъэшъэжъыем Iэзэгъу фэхъугъ нэмыкI лIакъо щыщыти.

Исмахьилэ ыпхъоу Тыщхъан ятэ игъашIэ зэриухырэр къызыгурэIом еупчIыгъагъ Iэзэн Iофыр къызыфигъэнэщтымкIэ, ау зыми къыфигъэнагъэп: «Ар шъоркIэ хъущтэп», — къыриIуагъ. Арэу щытми жъэгъэузым узэреIэзэщтыр къыриIожьыгъ. Непэ зигугъу тшIырэ узымкIэ цIыфхэр бэрэ сымаджэхэ хъугъэ. Iэзэгъу фамыгъотэу илIыкIырэри макIэп. Арышъ, Тыщхъан фиты сыкъиышIыгъэу мы уз хьылъэр зэрэбгъэхъужьыщтыр (Исмахьилэ зэригъэхъужьыщтыгъэр) къэсэтхы.

Уц Iэзэгъур пшIыным ищыкIагъэхэр:

1. ИлъэсиплI-тфы ыныбжьэу алое.
2. Шъоу.
3. Какао.
4. Смалец.

ЗэрэпшIыщтыр:

Алоем псы къыкIэофы (литрэныкъо). Ащ тIэкIу къыхэогъэчъышъ, шъхьафэу огъэуцу. Къанэрэр кастрюлэм иокIэ. Ащ шъоу литрэныкъо хэолъхьэ. Смалец тыкъыр хэолъхьэ. МашIом теогъэуцо. Какао джэмышхищ алоем псэу хэпхыгъэмкIэ зэхэогъэкIухьэшъ, кастрюлэм хэокIэ. ТакъикъипшIэ къэогъажъо. Теохыжьышъ, огъэучъыIы.

ЗэрэбгъэфедэщтыР:

Джэмышхым изэу мафэм щэ ошхы. Зы тхьамафэкIэ, Тыщхъан зэриIуагъэмкIэ, сымаджэр псау-таоу мэхъужьы.

Ар ащ иIоф.

Народнэ медицинэм джыри тIэкIу игугъу къэтшIын (къанцIычым адыгэхэр зэреIазэщтыгъэхэр).

Цыфым ыпкъышIол къыхэкIэу мэхъу фыжьэу тыкъырхэр (къанцIычхэр). Адыгэхэр а узым еIазэщтыгъэх ыкIи агъэхъужьыщтыгъэ. Зигугъу къэтшIырэ узым урысыбзэкIэ раIорэр бородавк.

КъанцIычым адыгэхэр зэреIазэщтыгъэу экспедицием къисхыгъэхэр:

а) мыIэрысэр тIоу зэгуаупкIы. Зы кIэлъэныкъор къанцIычмэ анагъэсышъ, ебзыи чIатIэ. Адрэ кIэлъэныкъор къанцIыч зытетым рагъэпшхы. Ебзым хэлъ мыIэрысэ ныкъор зышъукIэ къанцIычхэри етэкъохыжьых;

б) ятIэм псы хакIэ, зэхагъэкIухьэ. Ащ щыщ IэмычIэм чIиз къыхахы. КъанцIычхэм ятIэр анагъэсы. ЯтIэр чъыгым щафэ. ЯтIэр зыгъукIэ, чъыгым къетэкъохыжьы. КъанцIычхэри мэкIодыжьых;

в) Iуданэр щэу зэтеолъхьэ. ЗэтеогъащэЯ. Блэ зэкъоодзэ. Блэ уепщэ. КъанцIычым нэогъэсы. Ебзым чIэотIэ. Iуданэр мэшъу. КъанцIычри пкъышъолым текIодыкIыжьы.

ЛIэшIэгъу чыжьэхэм къащегъэжьагъэу адыгэхэм джэгуакIохэр, пщынаохэр, ежьыуакIохэр яIагъэх, зыпшъэ укIожьын умылъэкIын цIыфхэр Тхьэшхом къаритыщтыгъэх. Ахэм ащыщыгъэх джэгуакIоу Агъырджанэкъо ТIасэмрэ пщынэо IэпэIасэу Хьагъэудж Мыхьамэтрэ. Мы лIитIур зэгъусэхэу зыфэдэ къэмыхъугъэ джэгухэр агъэджэгущтыгъэх. КъызэраIотэжьырэмкIэ, ТIасэмрэ Мыхьамэтрэ бэрэ Ермэлхьаблэ рагъэблагъэщтыгъэх.

Мыхьамэтрэ ТIасэмрэ ухъумакIохэр (телохранительхэр) яIагъэхэу къаIотагъ. Ащ узэгупшысэн хэлъ. ЗэрэхъурэмкIэ, мы лIитIум ятворчествэкIэ лэжьэкIо къызэрыкIохэр къаухъумэщтыгъэх. Жъалымагъэ зезыхьэхэрэр, лэжьэкIо тхьамыкIэм ыIэшъхьитIу зиIэдэ-уадэхэм апэуцужьыщтыгъэх.

Мы зыфэдэ къэмыхъугъэ нэбгыритIум ящыIэныгъэ ыкIи ятворчествэ тIэкIу хэсшIыкIыщтыгъ, ау нахьыбэ сшIэмэ сшIоигъуагъ. Экспедициеу зэхэтщагъэм сишIэныгъэ къыхигъэхъуагъ.

Гъэзэтеджэхэр, непэ зигугъу къэсшIыгъэр сэ сшъхьэкIэ къэстхыжьыгъэхэм ащыщхэр ары. Экспедицием хэтыгъэхэми къаугъоигъэхэр зэрагъэфэжьых.

ЦУЕКЪО Нэфсэт.
АРИГИ-м фольклорымкIэ иотдел ипащ.

ТИЛЪЭПКЪЭГЪУХЭР ЗЭХЭХЬЭХ, ЗЭIОКIЭХ

(КъызкIэлъыкIорэр гъэтхапэм и 20-м къыдэкIыгъэ номерым ит).

— Кфар-Камэрэ Рихьаниерэ адыгабзэр нахь къащызэтенагъ тилъэпкъэгъухэр а къуаджэхэм купышхоу зэращыпсэурэм ихьатыркIэ, — къытиIуагъ ГутIэ Чэтибэ. — КъыхэкIыгъ уахътэ Амман кавказ лъэпкъхэр мыщ хьаблэшхохэу щыпсэухэу, иорданцэхэмрэ палестинцэхэмрэ адыгабзэкIэ щыгущыIэхэу, джы ащ фэдэжьэп...

Нахьыжъ гъэшIуагъэхэмрэ хьэкIэ лъапIэхэмрэ апэрэ сатырым итетIысхьапIэхэр афэгъэзагъэх, сценэм нахь пэблагъэх. НэгушIох, чэф макъэр къахэIукIы, къэшъокIо ансамблэу «Нэфыр» къызыкIокIэ зэлъэпкъэгъухэр зэфегъэсых, зэрегъэлъэгъух. Мары шIэныгъэлэжьэу Мамсыр Мухьэмэд инэIуасэхэм адэгущыIэ, ащ хэти риIон ыгъотыщт, шIэныгъэшхо иI, лъэпкъым итарихъ энциклопедие ащ ытхыгъ, шIэхэу арапыбзэкIэ къыдэкIыщт. США-м къикIыгъэ хьакIэхэри залым исых — зэлъашIэрэ общественнэ IофышIэшхоу Хьавжьэкъо Мажьдэ, Калифорнием и Адыгэ Хасэ итхьаматэу Чичек Чик, иордан дзэм игенералэу Хэкужъ Хьарейтдин, Иорданием мелиорациемкIэ иминистрэщтыгъэу, джы правительствэм идепартамент иIэшъхьэтетэу Духкан Умар Абдала, Хашимит Пачъыхьагъум культурэмкIэ иатташеу США-м щыIэгъэ Хьашим Лъэустэн, гъомылапхъэхэмкIэ хэгъэгум иминистрагъэу, джы сенаторэу Мунир Собар (Шъобрыкъо), джащ фэдэу Молэ Исхьакъи, Адыгэ Хэсэ Гупчэм иIофышIэ чанхэри олъэгъух, «Нэфым» иконцерт еплъынхэу къэкIуагъэх гъунэгъу къэралыгъохэу Сирием, Тыркуем, Израиль къарыкIыгъэ тилъэпкъэгъухэр. Тибысымэу Нащэ Мухьэмэди игущыIэ епцIыжьыгъэп, ишъхьэгъусэрэ ыпхъухэмрэ игъусэхэу концертым къеблэгъагъ.

IэшIэх дэдэп мощ фэдиз хьэкIэ лъапIэхэм апашъхьэ укъыщышъоныр, ау, тхьаегъэпсэух тиартист ныбжьыкIэхэр, тыкъагъэукIытэжьыгъэп. Иныхъу Инверырэ СтIашъу Сафятрэ дэгъу дэдэу коллективыр концертым фагъэхьазырыгъэти, еплъыгъэхэм лъэшэу агу рихьыгъ, гушIуагъо хагъотагъ. Ижъырэ адыгэ орэдхэр дахэу сценэм щыIугъэх, адыгабзэкIэ усэхэм къяджагъэх. Кушъэкъо Симэ иорэдхэр тилъэпкъэгъухэм гунэс ащыхъугъэх, ащи бэрэ Iэгу фытеуагъэх.

— «Нэфым» иартистхэм яIэпэIэсэныгъэ тицIыфхэм лъэшэу агу рихьыгъ, Иорданием щыпсэурэ адыгэхэм лъэпкъ культурэм лъэшэу зызэрэфакъудыирэм, ар лъэшэу зэрякIасэм ишыхьатыгъ тIысыпIэ нэкI гори залым зэримыIэжьыгъэр, нэбгырэ шъибл фэдиз концертым еплъыгъ, — ыгъэшIагъоу къыIуагъ докторэу Щамил.

— Тикультурэ, тыбзэ, тишэнхабзэхэр лъэшэу дахэх, узыIэпащэ, гур къыдащае, — къыкIигъэтхъыгъ Нащэ Мухьэмэд. — Тятэжъхэм къытфагъэнэгъэ духовнэ, тарихъ кIэныжъыр ин дэд, тэркIэ осэшхо иI, ащ тырыгушхозэ, тызэрэадыгэм тырыпагэу дунаим тшъхьэ Iэтыгъэу тытетын фае тыдэ тыщэпсэуми. «Нэфым» тыгу лъэшэу хигъэхъуагъ, гушIогъошхом тIэпкъ-лъэпкъхэр нахь чан ышIыгъэу дгъэзэжьыщт, Израиль тыкъикIэу тыкъызэрэкIуагъэм лъэшэу тыкIэгушIужьы. Тхьэегъэпсэух тилъэпкъэгъу дахэхэр!

— Непэ шъуадэжь тыкъызэрэкIуагъэр тэрыкIи, шъорыкIи Тхьэм мафэ тфешI, — концертыр къызаухым КIэрмыт Мухьдин зафигъэзагъ залым исыгъэхэм, — нахьыбэрэ тызэлъыкIонэу, тызэхэхьанэу, тызэрэлъэгъунэу, тилъэпкъ дахэу къиныбэ зыщэчыгъэм зиужьыжьыным тыкIэхъопсэу, тызэрэгъотыжьынымкIэ ткIуачIэ къыхьырэр тшIэу тыщыIэнэу сыфай. Ар тинахьыжъ Iушхэми, тикIэлэ-гъолэ чанхэми зы мафи зыщамыгъэгъупшэнэу сялъэIу, псаунығъэ пытэ Тхьэм къышъует!

Даутэ агу къагъэкIыжьыгъ

Дунэе Адыгэ Хасэм изэфэсэу 2003-рэ илъэсым Налщык щыIагъэм Иорданием щыпсэурэ адыгэхэм ацIэкIэ хэлэжьэгъагъ чIыгужъым къэзгъэзэжьыгъэгъэ ЛIыбзыу Даутэ. Ар цIыфышIугъ, лъэпкъыпсэу щытыгъ. Адыгэ къэралыгъо университетым щыригъаджэщтыгъэх. 2005-рэ илъэсым бэрэ зэсымэджэгъэ нэуж Даутэ идунай ыхъожьыгъ. ДАХ-м и Исполком Даутэ ычIыпIэкIэ ащ иныбджэгъугъэу, икъоджэгъугъэу ЕхъулIэ Хъани хадзыгъ.

Даутэрэ Хъанирэ Амман пэблагъэу щыт чылэу адыгэхэр зыщыпсэурэ Уадысирым зэдыдэсыгъэх. ИкIыгъэ лIэшIэгъум ия 60-рэ илъэсхэм нэбгыритIур Темыр Кавказым щеджэнхэу къэкIуагъэх: Даутэ — Мыекъуапэ, Хъани — Налщык ащеджагъэх. Еджэныр къызаухым зэныбджэгъухэм Иорданием агъэзэжьыгъагъ, ау бэрэ ащ исыжьыгъэхэп, щыпсэунхэу, Iоф щашIэнэу СССР-м къэкIожьыгъагъэх.

Хъани КъБР-м икъэлэ шъхьаIэ щэпсэу, Налщык иадминистрацие иархитектурнэ комитет щэлажьэ, абдзэхэ кIалэм унагъо ышIагъ, сабыйхэр къыфэхъугъэх, джы Хъани тэтэжъ хъугъэ — ыкъо икIалэ сабый иI. Хъани къызэрэтиIуагъэмкIэ, Уадысирым яни, иIахьылхэри щэпсэух, игъорыгъоу ежьыр Иорданием макIо, иIахьылхэр, иныбджэгъухэр зэрегъэлъэгъу.

ЕхъулIэм адыгабзи, арапыбзи ешIэх, дэгъоуи арэгущыIэ, урысыбзэри зэригъэшIагъэ, илъэпкъ итарихъ гъогу дэгъоу щыгъуаз, икIэлэгъум къыщегъэжьагъэу общественнэ Iофхэм апылъ, хэхэс адыгэхэм ящыIэкIэ-псэукIэ, яIофыгъохэм ащыгъуаз, тхылъыбэ лъэпкъым фэгъэхьыгъэу зэIуигъэкIагъ.

ЕхъулIэм лъэшэу ыгу къео адыгэхэм ащыщхэм, анахьэу кIэлэ-гъуалэхэм, лъэпкъыбзэр зэрамышIэрэр, лъэпкъышхохэу зыхэсхэм зэрахэкIокIэжьыхэрэр. Хъани зэриIорэмкIэ, адыгэ лъэпкъыр непэ ишъыпкъэу зыпылъын, зыдэлэжьэн фаер тикIэлэ-гъуалэхэм адыгабзэр ягъэшIэгъэныр ары. СщыгъупшэжьырэпгущыIэ Iушхэу ащ Зэфэсым къыщиIогъагъэхэр: «Адыгэр — зятэрэ зянэрэ адыгэу щытхэр арэп, адыгэр — ар зикIэлэцIыкIухэр адыгэхэу щытхэр ары».

Ащ нахьышIоу къэпIон плъэкIыщтэп...

Шапсыгъэу Мамдыхъу Нэбас

Народнэ къэшъокIо ансамблэу «Шапсыгъ» зыфиIорэр 2005-рэ илъэсым игъатхэ Москва кIогъагъэ. Дунэе фольклор фестивалэу «Тыгъэр зэкIэми къафепсы» зыфиIорэм хэлэжьэнэу Хэшх Руслъан зипэщэ къэшъокIо купыр рагъэблэгъагъэу щытыгъ. Урысыем ишъолъыр зэфэшъхьафхэм, джащ фэдэу гъунэгъу къэралыгъохэм яансамблэхэри Москва къэкIогъагъэх. «Шапсыгъэр» гъогу техьаным зызщыфигъэхьазырырэ уахътэм шапсыгъэхэм яобщественнэ парламент итхьаматэу КIакIыхъу Мэджыдэ гупшысэ гъэшIэгъон ышъхьэ къихьагъ: «Мэфэ пчъагъэрэ Москва тыкъэтыщт, ар дгъэфедэу Москва щыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм концерт къафэттымэ дэгъуба?» Мэджыдэ къыдырагъэштагъ хэсашъхьэм хэтхэми.

Концертыр къызыщатыщт чIыпIэми егупшысагъэх, АР-м ипредставительствэу ренэу Москва щыIэм иунэ хъунэу къыхахыгъ. Джащ тетэу тарихъымкIэ апэрэу ансамблэу «Шапсыгъэм» иконцертэу Москва къыщитыгъэм тилъэпкъэгъу нэбгырищъэ пчъагъэ къекIолIэгъагъ. Хы ШIуцIэ Iушъом къикIыгъэ къэшъокIо ныбжьыкIэхэм цIыф гъэшIэгъоныбэ яплъыгъ. А концертым, гущыIэм пае, сыщыIукIагъ, нэIуасэ сыщыфэхъугъ Иорданием идзэ атташеу Урысыем щыIэ бригаднэ генералэу Мамдыхъу Нэбас. Ар — шапсыгъ. Мамдыхъум дысиIэгъэ зэдэгущыIэгъур гъэзетэу «Шапсугия» зыфиIорэм къизгъэхьагъэти, тицIыфхэм лъэшэу ашIогъэшIэгъоныгъ.

Нэбас къызэрэсфиIотагъэмкIэ, ятэжъ Урыс-Кавказ заом иухыгъом иунагъо игъусэу непэ Мыекъуапэ зыдэщыт чIыпIэм къэкощыжьыгъагъ, ащи бэрэ щымыпсэоу Тыркуем икIыжьыгъагъ, илъэс 40 ащ ыныбжьыгъэр. ЫужыIокIэ Иорданиер псэупIэ фэхъугъагъ. Мамдыхъур къыгъэшIагъэм дзэ Iофхэм апылъ, апэу дзэ училищыр къыухыгъагъ, икъулыкъукIэ лъыкIотагъ, бригаднэ генерал хъугъэ. Илъэсрэ ныкъорэ хъугъэу Иорданием идзэ атташеу Москва Iоф щешIэ. ШапсыгъабзэкIэ дэгъоу мэгущыIэ, IэкIыб къэралыгъуабзэхэр ешIэ, гъэсэныгъэшхо, шIэныгъэ куухэр зиIэ цIыфэу тилъэпкъэгъур зэрэщытым гу лъымытэнэу щытэп ащ такъикъ заулэрэ узыдэгущыIэкIэ.

— Тилъэпкъ искусствэ зыщызгъэгъозэнэу, шапсыгъэхэм ялъэпкъ къашъохэм, яорэдхэм гу ащысфэ сшIоигъоу концертым сыкъэкIуагъ, лъэшэу сыгу рихьыгъ адыгэ артист цIыкIухэм якъэшъуакIэ. Иорданиеми къэшъокIо ансамблэхэр щызэхащагъэх, ахэм яшIуагъэкIэ тилъэпкъ культурэ щыI, хэхъоныгъэ ешIы. Шапсыгъэ къэшъокIо цIыкIухэм сэри, сигъусэхэми тафэраз, ахэм яконцерт тэркIэ мэфэкIышхо хъугъэ, тыгукIи тпсэкIи зыдгъэпсэфыгъ. Адыгэхэм лIэужэу къыткIахъорэм япIун-лэжьын ифэшъошэ мэхьанэ еттызэ зэрифэшъуашэу тыпылъымэ кIодыжьыщтэп тыбзи, тикультурэшхуи.

ЦIыф цIэрыIуабэ адыгэхэм къытхэкIыгъ

Адыгэхэм къахэкIыгъэ цIыф цIэрыIуабэ Иорданием исыгъ, непи щэпсэух. Ахэм зэу ащыщ Шырдум ТIахьсин. Тхылъ псау фэптхымэ хъунэу щыт генералэу Шырдумым. Ащ фэгъэхьыгъэу бэ къысфаIотагъэр Молэ Исхьакърэ Хъурмэ Хьасанэрэ.

— Шырдум ТIахьсин, — къытиIуагъ Хъурмэ Хьасан, — цIыф цIэрыIо дэдагъ (2009-рэ илъэсым ижъоныгъокIэ мазэ идунай ыхъожьыгъ), иIоф хэшIыкIышхо фыриIагъ, къэралыгъоми, илъэпкъи афэшъыпкъагъ, адыгэ лъэпкъым къызэрыхэкIыгъэм рыгушхоу, рыпагэу дунаим тетыгъ, дзэ къулыкъум IэнэтIэшхохэр щиIыгъыгъ, Иорданием идзэ атташеу США-м щыIагъ. Къэрал кIоцIым ищынэгъончъагъэкIэ ГъэIорышIапIэм иIэшъхьэтетыгъ.

2004-рэ илъэсым Шырдумыр генерал-полковникыцIэр иIэу отставкэм кIуагъэ, ау исэнэхьаткIэ, ищыIэкIэ-псэукIэкIэ опыт ин дэдэу иIэр нэмыкI IэнатIэм — Иорданием ипачъыхьэ исоветник пшъэрылъ ыгъэцакIэ зэхъум къыщызфигъэфедагъ.

Пачъыхьэхэм яавтомобильхэр

Музееу зигугъу къэтшIыщтыр Амман дэт, пачъыхьэм идворец пэчыжьэп. Ащ учIэмыхьагъэмэ Амман ущымыIэгъахэу алъытэ. Пачъыхьэхэм, ахэм яунагъохэм агъэфедэщтыгъэ автомобиль зэмлIэужыгъохэм ямузей зэдгъэлъэгъунэу тэри тетыубытагъ.

Иорданием имузей автомобиль ыкIи мотоциклэ зэфэшъхьафхэу экспонати 100-м ехъу щызэхэугъоягъ. Ахэр зыфэдэ щымыIэжь модель гъэшIэгъоных. Техникэу мыщ чIэтхэм ащыщхэм, амыгъэфедэжьхэми, язытет дэгъу, сыда пIомэ музеим иIофышIэхэм мэзищ тешIэ къэси гъунэгъоу щыт паркым къащырагъэкIухьэ, тхьамафэ тешIэ къэс спецпрофилактикэ Iофтхьабзэхэр арашIылIэ, сыхьатым фэдэу машинэхэм ямеханизмэхэм Iоф ашIэ.

НЫБЭ Андзор.
Тисобкор.

Пенсиехэмкіэ фондым шъущегъэгъуазэ

Демографиер гъэпытэгъэным хэлажьэхэзэ

Номерэу 256-ФЗ зытет Федеральнэ законэу «Сабый зиIэ унагъохэм къэралыгъо IэпыIэгъу ятыгъэнымкIэ хэгъэхъожь шIыкIэм тегъэпсыкIыгъэ Iофыгъохэм яхьылIагъ» зыфиIоу 2006-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 12-м аштагъэр гъэцэкIэжьыгъэным фэлажьэхэзэ, ПФР-м ичIыпIэ органхэм ны (унэгъо) мылъкум телъытэгъэ къэралыгъо сертификатхэр ятыгъэнхэм ехьылIэгъэ IофшIэныр ыпэкIэ лъагъэкIуатэ. 2010-рэ илъэсым игъэтхапэ и 18-м ехъулIэу зэрэгъэпсыгъагъэм нафэ къызэришIыгъэмкIэ, ны (унэгъо) мылъкум ехьылIэгъэ сертификат къаIыхыгъэным пае Адыгеим щыпсэухэрэм заявление 8156-рэ къатыгъ ыкIи сертификат зэратыгъэхэм япчъагъэ 7988-м нэсыгъ. Ащ нафэ къешIы унагъохэм сабыеу къарыхъухьэрэм ипчъагъэ зэрэхахъорэр ыкIи ащ дыкIыгъоу Адыгеим демографие Iофыгъор щыгъэпытэгъэным ны-тыхэр зэрэхэлажьэхэрэр.

Джащ фэдэу 2009-рэ илъэсым ищылэ мазэ и 1-м къыщыублагъэу 2010-рэ илъэсым итыгъэгъазэ и 31-м нэсырэ пIалъэм къыкIоцI квартирэ къэщэфыгъэным е унэ шIыгъэным пае чIыфэхэр къаIызыхыхэрэм, ипотекэри зэрадыхэтэу, чIыфэхэр ыкIи ахэм процент тегъахъоу яIэхэр тыжьыгъэнхэм ны (унэгъо) мылъкур апэIузыгъахьэ зышIоигъохэм заявлениехэр ПФР-м иорганхэм арахьылIэх. ЫпшъэкIэ къыщытIогъэ мафэм ехъулIэу джащ фэдэ заявление 401-рэ къэралыгъо сертификат зиIэхэм аIахыгъ ыкIи цIыфхэм яшIоигъоныгъэхэр афагъэцакIэхэзэ, зэкIэмкIи сомэ миллион 96-рэ мин 319,4-рэ чIыфэт организациехэм ясчетхэм ПФР-м аригъэхьагъ. Ны (унэгъо) мылъкум ишIуагъэкIэ унэ амалэу яIэхэр Адыгеим щыпсэурэ унэгъо 338-м нахьышIу ашIынхэ алъэкIыгъ.

Мафэ къэс унагъор зыфэныкъоу къафыкъокIырэ Iофыгъохэм апэIугъэхьэгъэным фэшI ны (унэгъо) мылъкум щыщэу сомэ мин 12 зэтыгъокIэ къаIахын фитхэу зыгъэпсырэ федеральнэ законым ишапхъэхэр къызыфэзыгъэфедагъэхэм япчъагъи хэхъуагъ. Ахэм къатыгъэ лъэIу тхылъхэм атегъэпсыкIыгъэу унэгъо 6837-м зэтыгъо сомэ мин 12 зырызэу аратыгъэм зэкIэмкIи сомэ миллион 82-рэ мин 44-рэ ПФР-м пэIуигъэхьагъ, цIыфхэм банкым счетэу къыщызэIуахыгъэхэм ахъщэр афаригъэхьагъ.

2009-рэ илъэсым ибэдзэогъу и 1-м къыщыублагъэу къэралыгъо сертификат зиIэхэу ыкIи зисабый ыныбжь илъэситIурэ мэзихрэ хъугъэхэм ны (унэгъо) мылъкур гъэфедэгъэным пае ПФР-м заявлениехэр аIихыхэу ыублагъ. ДжырэкIэ ащ фэдэ заявление къэзытыгъэхэр нэбгырэ 15. Ахэм зэкIэмкIи аратын фаем бюджет мылъкоу сомэ миллиони 4-рэ мин 749,4-рэ пэIухьащт.

ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ ипресс-къулыкъу.

ТЕКIОНЫГЪЭМ ия 65-рэ ИЛЪЭС ИПЭГЪОКI

Аджалым къелыжьыгъ

Хэгъэгу зэошхом имашIо къызынэмысыгъэ унагъо тикъэралыгъо къикIынэпщтын. Ащ хьазабэу тицIыфхэм аригъэщэчыгъэр хэмыкIокIэжьын тыркъоу тигукъэкIыжьхэм къахэнагъ. ТекIоныгъэр къызыдэтхыгъэ мафэр къэсы зыхъукIэ тидзэкIолIхэм лIыхъужъыныгъэу зэрахьагъэмрэ къинэу апэкIэкIыгъэмрэ икIэрыкIэу тыгухэр къагъэбырысырыжьых. ГухэкI нахь мышIэми, а зэо мэхъаджэм къелыжьыгъэхэм япчъагъэ нахь макIэ мэхъу зэпыт. Ахэм ягугъу тшIыныр тэ, псаухэм, типшъэрылъ.

Заор къызежьэм адрэ адыгэ къуаджэхэм афэдэу Хьалъэкъуае дэкIыхи нэбгырэ 278-рэ фронтым ащэгъагъ. Ахэм ащыщэу 167-р пыим езаохэзэ фэхыгъэх, 111-м тыркъо зэфэшъхьафхэр ателъхэу чылэм къагъэзэжьыгъагъ. Джыдэдэм заом хэлэжьэгъэ ветеранэу тикъуаджэ дэсыжьыр нэбгыри 4 ныIэп.

Непэ сыкъызытегущыIэ сшIоигъор сикъоджэгъоу, Хэгъэгу зэошхом иветеранэу Хъодэ Шумаф Индырыс ыкъор ары. Шумафэ янэ-ятэхэмрэ ыш-ышыпхъухэмрэ къызэринэкIыхи, 1938-рэ илъэсым кIэлэ ныбжьыкIэу Дзэ Плъыжьым къулыкъу щихьынэу ащагъ. Финляндием пэмычыжьэу къулыкъур щихьызэ Фин заор къежьагъ. Заом апэу Iухьэгъэ дзэкIолIхэм ахэтэу зэуагъэ. Хыкъумэу Хасан ыкIи Халхин-Гол ащыкIогъэ заохэм ахэлэжьагъ. Нэужым а чIыпIэм къыIуащи, Лужскэ заом, Новгород хэкум ит къалэу Болтово лIыгъэ щызэрихьэзэ ащызэуагъ, къалэр шъхьафит зышIыжьыгъэ тидзэхэм ахэтыгъ.

1941-рэ илъэсым къалэу Лугэ щыкIогъэ заом мэхьанэшхо иIагъ. Пыим къалэр зиштэкIэ Ленинград нахь псынкIэу екIолIэным ищынагъо щыIагъ. Нэмыц техакIохэм къалэр арамыгъэштэным фэшI зэошхохэр мыщ щыкIуагъэх. Лъыр щагъачъэзэ щызэуагъэх фашистхэм аIыгъыгъэ селоу Чернухино дэжь. Iэшэ дэгъукIэ зэтегъэпсыхьэгъэгъэ пыим псэупIэр пытэу ыIыгъыгъ.

Фашистхэр къяохэзэ Шумафэ зыхэтыгъэ батальоным амал имыIэу къызэкIэкIон фаеу хъугъэ. Пыим зыкъырамыгъашIэу фэшъхьаф гъогукIэ селом дэхьанхэу дзэкIолIхэм рахъухьагъ. Мэзхэм, орыжъхэм ахэтхэу шъэфэу псэупIэм екIолIэнхэу тидзэкIолIхэм рахъухьагъ. Мэзым къызыщыхэкIыщтхэм нэмыцхэр къяжэхэу къычIэкIи, щэр къатырапхъанкIэу аублагъ. ЗэрапэмыуцужьышъущтхэрI къыгурыIуи, батальоным икомандир дзэкIолIхэр зэкIэкIонхэу унашъо къафишIыгъ. А зэошхом дзэкIолIыбэ хэкIодагъ, Шумафи а чIыпIэм къыщауIагъ.

Иакъыл щыуагъэу къаукIыгъэхэм ахэлъэу Шумафэ бэрэ щылъыгъ. ЕтIанэ къызэнэхъэжьым уIагъэхэр зэрэтелъхэр ылъэгъугъ. Къэтэджын ымылъэкIэу лъыпсыр къыпычъызэ зэуапIэм къыIупшынэу ригъэжьагъ. ТIэкIурэ пшыти, иакъыл щыощтыгъ, зыкъызишIэжьыкIэ цохъонэу ригъэжьэжьыщтыгъ. Джаущтэу чэщ реным пшыгъэ. Къалэу Болтово пэблагъэу чылагъом ыгъунэкIэ щытыгъэ унэм епшылIагъ. Нэф къызэшъым унэу зэкIолIагъэм ис бзылъфыгъэм ичэм Iэхъогъум дифызэ дзэкIолI уIагъэу щылъым гу лъитагъ. Ащ лъыпытэу къэзылъэгъугъэ кIэлэегъаджэу Вера Капитоновам къуаджэм дэсыгъэ комсомольцэхэм яунэхэм ащыщ горэм къынигъэсыгъ.

Шумафэ къызыдэфэгъэгъэ селом нэмыцхэр дэсыгъэх. ДзэкIолI уIагъэр ахэм аIэкIэфэгъагъэмэ ыпсэ Iуахыщтыгъэ. Ар къыдилъыти, чэщ зэхъум Верэ гурыт еджапIэм шъэфэу Шумафэ ыщи щигъэбылъыгъ. УIэгъэшхо Шумафэ телъэу лъыр кIэкIыщтыгъ, IэпыIэгъу псынкIэу ебгъэгъотын фэягъэ. Бзылъфыгъэм амалэу иIагъэр уIагъэм лъэу къикIырэр къызэтыригъэуцоныр арыти, хъэдэн къабзэхэмкIэ ар ыпхыгъ, псы рити ригъэшъуагъ, зыригъэтхьакIыгъ.

Шумафэ уIэгъэшхохэр тещагъэхэу къычIэкIыгъ: ыблыпкъ зэхэкъутэгъагъ, ыцагэхэр зэпыутыгъагъэх, ыкIоцI илъхэр плъэгъухэу ыныбэ уIэгъэ ин иIагъ. КIалэр IэкIэлIыхьакъомэ ыIуи Верэ къэщтагъ. Ягъунэгъу къуаджэм дэсыгъэ фельдшерым дэжь чъи къэбарэу щыIэр фиIотагъ. Ау зэчъэлIэгъэгъэ бзылъфыгъэр нэмыцхэм ащыщынэгъагъэщтын, къэкIон ымыдэу уIагъэм щыпфэщт йодыр, бзыуцыфыр, псыпсыр къыритыгъэх. Ахэр згъотхэм уIагъэм ришIылIэн фаехэр зэкIэ ежь Верэ ыгъэцэкIагъ.

Селом дэсыгъэ нэмыцхэр уни, къакъыри къамыгъанэу коммунистхэм, дзэкIолIхэм, комсомольцэхэм алъыхъущтыгъэх. Къуаджэм дэсыгъэ цIыфхэм Верэ дзэкIолI уIагъэ зэригъэбылъырэр ашIэщтыгъ, ау зыми ыIотагъэп. МэфипшIым ехъурэ урыс бзылъфыгъэр Шумафэ къыдекIокIыгъ. Пчэдыжь горэм Шумафэ иIофхэр нахь къэдэигъэх: температурэр къыдэкIоягъ, ынапIэхэр къыфэмыIэтхэу ерэгъэ дэдэу жьы къыщэщтыгъ. ОшIэдэмышIэу зыгорэ къеджагъэм фэдэу Шумафэ зыхэлъыгъэ пIэм къыщызэшIотIысхьагъ. Иджыбэ иIэбжьи документэу илъыгъэхэр къырихыгъэх. «Ситхылъхэр сфятыжь» ыIуи бзылъфыгъэм къыфищэигъэх. Верэ ылъэгъурэм къыгъэщтагъ. ДзэкIолIым ыпсэ хэкIымэ ышIэщтым егупшысагъ.

Охътэ дэхэкIае тешIагъэу, къуаджэм къэбар гушIуагъо къылъыIэсыгъ. ТидзэкIолIхэм нэмыцхэр къуаджэм зэрэдафыжьыгъэхэр зэкIэми зэлъашIагъэ. Шумафэ къэзыгъэнэжьыгъэ урыс бзылъфыгъэр гуIэзэ санчастым чъи, дзэкIолI уIагъэ селом зэрэдэсыр врачым фиIотагъ.

«ДзэкIолI уIэгъабэ тэри тиI, машинэм зэкIэри тфигъэфэщтэп», — къыриIуагъ врачым Верэ. «Госпиталым шIэхэу зынэшъумыгъэсыкIэ лIэщт ар, бэ фэкъудыищтэп, шъуеплъызэ жъугъэлIэщта адэ!» — ынэпсыхэр къехыхэзэ къыIуагъ Вера Капитоновам.

Сыдэу щытми, Верэ врачыр къыригъэзэгъи Шумафэ госпиталым аригъэщагъ.

«Угу къысэмыгъабгъ, Шумаф, емыкIу къысфэмышI госпиталым узэрязгъащэрэм пае. СызыщыпсэурэрI зыщымыгъэгъупшэу письмэ къысфэтх», — къелъэIугъ ар Шумафэ. «Псаоу сыкъанэмэ, къыпфэстхыщт», — риIожьыгъ дзэкIолI уIагъэм лIэныгъэм къыIэкIэзыхыжьыгъэ бзылъфыгъэм.

Шумафэ госпиталым зынагъэсым уIагъэу телъыгъэр хьылъагъэти, лъэтемытэу операцие ашIыгъ. Мэзи 8 врачхэр къеIазэхэу госпиталым чIэлъыгъ. УIагъэхэр зэхъужьыхэм заом Iуамыгъэхьажьэу ядэжь къагъэкIожьыгъ. Джаущтэу сикъоджэгъу ветеранэу Хъодэ Шумафэ хьадэгъуитIу къарыкIыжьыгъ.

1945-рэ илъэсым заор заухым ыуж къэралыгъо зэхэкъутагъэр икIэрыкIэу къэпIэтыжьын фэягъэ. Заом къыздихьыгъэ тхьамыкIагъохэр, гъаблэр дэбгъэзыжьынхэ фэягъэ. Шумафэ уIэгъэшхохэр зэрэтелъхэзэ мэкъу-мэщым изыкъегъэIэтыжьын иIахьышхо хишIыхьагъ. Колхозэу «Путь Ильичам» ыкIуачIэ къызэрихьэу щылэжьагъ. Ишъхьэгъусэу Гощэхъураерэ ежьыррэ нэбгыри 7 зэдапIугъ, зэдалэжьыгъ. Унэгъо дахэхэр яIэхэу ахэр ящыIэныгъэ гъогу рэкIох.

Зы такъикъэ нэмыIэми хьадэгъум щызыухъумэгъэ Вера Капитоновар Хъодэ Шумафэ зыщигъэгъупшагъэп. Ащ къыфишIагъэр зыпэпщэчын дунаим тетэп. Хъодэ Шумафэ къэзыгъэнэжьыгъэ урыс бзылъфыгъэм письмэ фитхыгъагъ. Ау ащ иджэуап бэрэ ежэнэу хъугъагъэ. 1984-рэ илъэсыр ары Верэ иписьмэ Хъуадэхэм къызаIэкIэхьагъэр. Унагъом исхэр ащ лъэшэу щыгушIукIыгъагъэх. Верэ ядэжь къэкIуагъэ фэдэу алъытэгъагъ. Итхэгъагъ ащ унагъо иIэу зэрэпсэурэр, пхъорэлъфхэр зэрипIухэрэр. А илъэс дэдэм Шумафэрэ ыкъоу Руслъанрэ Болтово щыIагъэх. Нэужым ежь Верэ ипхъорэлъф игъусэу Хьалъэкъуае къэкIогъагъ. ХьэкIэ лъапIэхэм джэгушхо афашIи, чылэм щахьэкIэгъагъэх.

Хъодэ Шумафэ щыIэжьэп, дунаир ыхъожьыгъ, ау Вера Капитоновар псау, илъэс 86-рэ ыныбжь. Хъуадэхэм ар яунагъо щыщ шъыпкъэу алъытэ, агъашIо, фэтхэх, зыщагъэгъупшэрэп.

ХЪОДЭ Сэфэр.

Хьалъэкъуай.

БЭСЛЪЫНЭЕ КЪЭПЛЪАН ЫНЫБЖЬ ИЛЪЭС 75-рэ ХЪУГЪЭ

Еджэгъэшху, гъэсэкIо Iуш

«ЧIыдагъэм иIоф — ар щыIэныгъэмкIэ Iофыгъо шъхьаIэмэ ащыщ», — къыщиIогъагъ И.В. Сталиным 1925-рэ илъэсым политическэ отчетэу къышIыгъагъэм. НепэкIи джащ фэдэу а гъэстыныпхъэ шъхьаIэм мэхьанэшхо иIэу къэнэжьы. Джащ фэдэу чIыдагъэмрэ газымрэ яушэтын пылъ цIыфхэми яIофшIэн мэхьэнэ ин дэдэ иI. Ау къэIогъэн фае а отраслэми шъхьэкIэфэшхо зыфашIырэ цIыф еджэгъэшхохэр зэрэщылажьэхэрэр. Ахэм ащыщ тилъэпкъэгъоу, шIэныгъэлэжь цIэрыIоу, техническэ наукэхэмкIэ докторэу, чIыдагъэмрэ газымрэ я Урысые къэралыгъо университетэу И.М. Губкиным ыцIэкIэ щытым ипрофессорэу Бэслъынэе Къэплъан Сэфэрбый ыкъор.

Бэслъынэе Къэплъан илъэс 75-рэ зэрэхъугъэр бэмышIэу хигъэунэфыкIыгъ.

Адыгэ Республикэм илIыкIо и IофшIапIэу УФ-м и Президент дэжь ренэу Iоф щызышIэрэр Москва тилъэпкъэгъоу щыпсэухэрэм яземлячествэ зыгъэбжьышIорэ тилъэпкъэгъу ищыIэныгъэ къыхэхъухьэгъэ хъугъэ-шIагъэмкIэ фэгушIуагъ, юбилярым гукъэкIыжь шIухьафтын ратыгъ, джащ фэдэу Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъанрэ Адыгэ Республикэм и Полномочнэ лIыкIоу УФ-м и Президент дэжь щыIэ Хъупсэрэкъо Муратрэ яшIуфэс адрес ратыжьыгъ.

Бэслъынэе Къэплъан июбилей мэфэкI чIыдагъэмрэ газымрэ яуниверситетэу илъэсыбэ хъугъэу ежь зыщылажьэрэм щыхагъэунэфыкIыгъ, ащ иIофшIэгъухэр, иныбджэгъухэр, ежь зэгорэм ригъэджагъэхэм ащыщхэр щыIагъэх. Ахэм ахэтыгъ Адыгэ Республикэм иапшъэрэ еджапIэ изаслуженнэ IофышIэшхоу, чIыдагъэмрэ газымрэ яуниверситетэу И.М. Губкиным ыцIэкIэ щытым физикэ-математическэ ухьазырыныгъэмкIэ икафедрэ идоцентэу, тичIыпIэгъоу Тхьамэфэкъо Сарыет ТхьэихьакIэ ыпхъур. Ащ ипсалъэ щыхигъэунэфыкIыгъ кIэлэегъэджэ ныбжьыкIэу зыщэтым Къэплъан Сэфэрбый ыкъом лъэгэпIэшхом тет профессионалэу, куоу гупшысэу, бэрэ узэримыхьылIэрэ шэн-зекIокIэ шIагъохэр зыхэлъ цIыфэу зыкъызэригъэлъэгъогъагъэр. А пстэум яшIуагъэкIэ Къэплъан наукэм илъэгапIэхэм анэсын ылъэкIыгъ. Университетым икафедрэу газымрэ газоконденсатхэмрэ якъычIэщыпIэхэр гъэхьазырыгъэнхэм, IофшIэнхэр ащызэхэщэгъэным пылъым иIэшъхьэтет научнэ IофшIэгъэ 200-м ехъу иI, Къэплъан РАЕН-м и Президиум хэт, чIыдагъэмрэ газымрэ ясекцие итхьамат, УФ-м наукэмрэ техникэмрэкIэ изаслуженнэ IофышIэшху, лъэпкъхэм я Зэкъошныгъэ иорденрэ Щытхъум иорденрэ къыфагъэшъошагъэх, УФ-м и Правительствэ ишIухьафтын къыратыгъ, ахэм анэмыкI тын лъапIэхэри иIэх.

Iоф зишIэрэ илъэс пчъагъэм Бэслъынэй Къэплъан наукэхэмкIэ докторхэу нэбгырэ 30-м ехъу, кандидатхэу нэбгырэ 40 къыгъэхьазырыгъэх, непэ ахэм тикъэралыгъо ичIыдэгъэ-газ комплекс IэнэтIэшхохэр щаIыгъых, якIэлэегъаджэ иIофшIакIэ кIырыплъыхэзэ мэлажьэх, мэпсэух. ЧIыдагъэмрэ газымрэ яуниверситетэу И.М. Губкиным ыцIэкIэ щытым имладшэ научнэ IофышIэу, тичIыпIэгъоу Адзынэ Фатимэ научнэ-егъэджэн Iофышхоу ышIэрэм, Адыгэ Республикэм игаз отраслэ пае специалистхэр къэгъэхьазырыгъэнхэм иIахьышIу зэрэхилъхьагъэм апае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ.

Къэплъан ригъэджагъэхэм ащыщыбэ юбилей мэфэкIым ягуапэу къекIолIэгъагъэх ящыIэныгъэ гъогу тэрэзэу уцунымкIэ зишIогъэшхо къэкIогъэ Бэслъынэим фэгушIонхэу, псауныгъэ пытэ иIэу илъэсыбэрэ джыри гъэхъагъэхэр ышIызэ, иIоф лъигъэкIуатэмэ зэрашIоигъор раIонэу.

Бэслъынэе Къэплъан Москва изакъоп зыщашIэрэр. Углеводородхэм я Лъэпкъ институтэу Алжир щыIэм икафедрэ пэщэныгъэ дызэрихьагъ.

Бэслъынэе Къэплъан игупсэ къуаджэ, Адыгэ Республикэр щыгъупшэхэрэп, джащ фэдэу Адыгэ Республикэри ишъэо гъэсэгъэшхо рэгушхо, ащ ишыхьат Адыгэ Республикэм наукэмкIэ изаслуженнэ IофышIэшхоу зэрэщытыр, тиреспубликэ ичIыопс баиныгъэхэм язэгъэшIэнкIэ IофшIагъэу иIэхэм осэшхо афашIы. Адыгеим иеджапIэхэр къэзыухыгъэхэм ащыщхэр ригъэджагъэх, ыгъэсагъэх, специалист дэгъухэу ыпIугъэх. Джы ахэм якIэлэегъаджэ лъэшэу фэразэхэу ащ къаригъэлъэгъугъэ гъогум рэкIох.

Адыгэ Республикэм илIыкIо и IофшIапIэу УФ-м и Президент дэжь щыIэм ипресс-къулыкъу.

Культурэм иIофышIэхэм язэхахьэ къыратхыкIыгъ

ЛЪЭХЪАНЫМ ДИШТЭРЭМ УЕГЪЭГУШХО

КультурэмиIофышIэмэ я Мафэ хагъэунэфыкIызэ, 2009-рэ илъэсым зэрэлэжьагъэхэм, лъэхъаным диштэу пшъэрылъэу зыфашIыхэрэм афэгъэхьыгъэ зэхахьэ тыгъуасэ Парламентыр зычIэт унэм щыкIуагъ. Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэ игуадзэу Алексей Петрусенкэр ти Президентэу ТхьакIущынэ Аслъанрэ Правительствэмрэ ацIэкIэ культурэмрэ искусствэмрэ яIофышIэхэм мэфэкIым пае къафэгушIуагъ.

АР-м культурэмкIэ и Министерствэ иколлегие игъэкIотыгъэ зэхэсыгъоу иIагъэм Адыгэ Республикэм культурэмкIэ иминистрэу Чэмышъо Гъазый доклад къыщишIыгъ.

— КультурэмкIэ министерствэм 2009-рэ илъэсым пшъэрыль шъхьаIэу иIагъэмэ ащыщ Хэгъэгу зэошхом ТекIоныгъэр къызыщыдахыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм фэгъэхьыгъэ Iофыгъохэр щыIэныгъэм зэрэщыпхырытщыхэрэр, — къыщиIуагъ зэхахьэм Чэмышъо Гъазый. — Ащ дакIоу, 2009 — 2011-рэ илъэсхэм Адыгэ Республикэм культурэмрэ искусствэмрэкIэ хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэм тыпылъ. Iофыгъо къызэрыкIоу ар зэрэщымытыр къыдэтлъытэзэ, лэжьапкIэр зэряттыщт шIыкIэм зэхъокIыныгъэхэр фэтшIыщтых. КадрэхэмкIэ IофшIапIэхэр дгъэпытэщтых, культурэмрэ искусствэмрэ яIофышIэхэм яфэIо-фашIэхэр нахьышIоу дгъэцэкIэщтых.

Алексей Петрусенкэмрэ Чэмышъо Гъазыйрэ хагъэунэфыкIыгъэ лъэныкъомэ ащыщ сомэ миллион 43-рэ республикэ бюджетым къыхахи, культурэмрэ искусствэмрэ ащылажьэрэмэ унэхэр зэраратыгъэхэр. Рагъэжьэгъэ Iофыр лъагъэкIотэн ямурад. Бюджет ахъщэу культурэмрэ искусствэмрэ апэIуагъахьэрэр сомэ миллион 543-м къехъу. 2008-рэ илъэсым ар егъапшэмэ, процент 14,7-кIэ нахьыб.

Зэхахьэхэр, фестивальхэр...

КультурэмкIэ министерствэр Iофтхьэбзэ инхэу 20-м къехъумэ кIэщакIо афэхъугъ, ахэлэжьагъ. Библиотекэхэм яIофышIэхэм язэIукIэхэр гъэшIэгъоныгъэх. Лъэпкъ шэн-хабзэмэ афэгъэхьыгъэ фестивалым пIуныгъэ мэхьанэу иIэм хэхъо. Адыгэ-абхъаз театрэхэм я Дунэе фестиваль ятIонэрэу Мыекъуапэ щыкIуагъ. Тыркуем къикIыгъэ театрэр ащ зэрэхэлэжьагъэр Iофыгъо дэгъукIэ зэхэщакIомэ афэтэлъэгъу.

«ТекIоныгъэм и Салют» зыфиIорэ я II-рэ шъолъыр фестивалэу Ростов-на-Дону щыкIуагъэри цIыфхэм шIукIэ агу къэкIыжьы. «Биеннале-2009»-рэ зыфиIорэ зэнэкъокъоу сурэтышIхэм яIагъэр Краснодар щыкIуагъ. Адыгэ Республикэм исурэтышIхэр апэрэу ащ хэлэжьэхи, щытхъуцIэхэр къыщыдахыгъэх. Республикэ фестивалэу композитор цIэрыIоу Нэхэе Аслъан илъэс 65-рэ зэрэхъугъэм фэгъэхьыгъэри хэлэжьагъэхэм ашIогъэшIэгъоныгъ.

ЗэлъашIэрэ композиторэу Тхьабысым Умарэ фэгъэхьыгъэ я II-рэ шъолъыр фестивалым «Тыгъэм орэд фэсэIо» фаусыгъ. Тиансамблэхэу «Налмэсымрэ» «Ислъамыемрэ» зэгъусэхэу Москва концерт къызэрэщатыгъэри зэхэщакIохэм шIукIэ афалъэгъу.

Дунаим щашIэрэ ансамблэхэу «Налмэсымрэ» «Ислъамыемрэ», республикэм итеатрэхэм, АР-м и Къэралыгъо филармоние, нэмыкIхэми яIофшIагъэ Чэмышъо Гъазый къатегущыIагъ. Тикомпозитор, орэдыIо цIэрыIохэм афэгъэхьыгъэ пчыхьэзэхахьэхэр лъэхъаным диштэу зэрэзэхащэщтхэр дэгъу. АР-м лъэпкъ культурэмкIэ и Гупчэ, музейхэм, сурэтышIхэм, искусствэхэмкIэ еджапIэхэм, сурэттеххэм, композиторхэм я Союз, нэмыкIхэми яхьылIэгъэ Iофыгъохэр зэхахьэм къыщаIэтыгъэх.

ЗэхъокIыныгъэхэмрэ гумэкIыгъохэмрэ

АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан Iофым зэрэхэлэжьагъэм ишIуагъэкIэ 2009-рэ илъэсым филармонием имылъку базэ хэпшIыкIэу нахь пытэ хъугъэ. «Русская удалым», симфоническэ оркестрэм, музейхэм язэхъокIыныгъэшIухэри тэлъэгъух. Ау щыкIагъэу щыIэри макIэп. Культурэм иунэмэ япроцент 44,9-рэм гъэцэкIэжьын Iофыгъо инхэр ящыкIагъэх. Аварийнэ чIыпIэм ит клубхэри 10-м ехъух. ИскусствэхэмкIэ еджапIэхэм унэхэр афикъухэрэп, библиотекэхэм ащыщхэми языгъэт уигъэразэрэп. Библиотекэ 29-рэ, клуби 7, музеи 2 щыкIэгъабэ зыфэхъурэмэ ащыщых.

Кадрэхэм ягъэхьазырын анахьэу тызыгъэгумэкIырэмэ ахэтэлъытэ. «Нысхъапэхэм ятеатрэ», камернэ музыкальнэ театрэу Хьанэхъу Адамэ ыцIэ зыхьырэм ящыкIэгъэ кадрэхэр агъотырэп. «Нысхъапэхэм ятеатрэ» адыгабзэкIи къэгущыIэнэу тежэ. ИскусствэхэмкIэ АР-м иколледж къэзыухырэ студентхэм камернэ музыкальнэ театрэм шIэхыIоу зыкъыщызэIуахы, адыгабзэкIэ къашIырэ спектаклэхэм бэрэ ахэлэжьэнхэу тащэгугъы.

АР-м лъэпкъ культурэмкIэ и Гупчэ IофшIэпIэ унэу иIэр фикъурэп, республикэм и Лъэпкъ библиотеки ащ фэдэ гумэкIыгъохэр иIэх. ТехнологиякIэхэр агъэфедэхэзэ, библиотекэхэм яIофшIэн лъэхъаным диштэу зэрэзэхащэн фаери тизэфэхьысыжьхэм къахэтэгъэщы, къэралыгъо филармонием, «Налмэсым», «Ислъамыем» музыкальнэ Iэмэ-псымэхэр афикъухэрэп, зэращэфыщтхэ ахъщэри къэгъотыгъоу афэхъунэу тлъытэрэп.

кIыщт. КультурэмкIэ ыкIи искусствэмкIэ Краснодар дэт университетым зэзэгъыныгъэ министерствэм дишIыгъ, ау еджэнэу чIэхьагъэр мэкIаIо.

АР-м и Лъэпкъ театрэ Iоф щызышIэщт артистхэр Мыекъуапэ щырагъэджагъэх, ау ащ фэдэ шIыкIэм тетэу егъэджэныр зэхащэнэу фитыныгъэ къаратырэп. Москва, Санкт-Петербург, Екатеринбург режиссерхэр ащагъэхьазырын алъэкIыщт. ЕджапIэмэ якъутамэхэр Мыекъуапэ е нэмыкI къалэ къыщызэIуахынэу фитыныгъэ къаратырэп.

Композиторэу Нэхэе Аслъан зэхахьэм къыщиIуагъ шыкIэпщынэм, нэмыкI адыгэ музыкальнэ Iэмэ-псымэхэмкIэ къезыгъэIощтхэ лъэпкъ кадрэхэр ансамблэу «Ислъамыем» зэрэфимыкъухэрэр, сэнаущыгъэ зыхэлъ ныбжьыкIэхэу искусствэхэмкIэ кIэлэцIыкIу еджапIэхэр къэзыухыхэрэр юридическэ факультетхэм, экономикэм епхыгъэ еджапIэхэм ачIэхьэх. «Ислъамыем» поселкэу Яблоновскэм концерт къыщиты шIоигъэ шъхьае, культурэм и Унэу пчыхьэзэхахьэр зыщыкIощтым сомэ мин 25-рэ арендэм пае ритын фаеу къыраIо. АрэущтэукъыппэгъокIыхэ зыхъукIэ, культурэм хэхъоныгъэ ышIын ылъэкIыщтэп.

Республикэ филармонием идиректор шъхьаIэу Хъот Заур наркоманием культурэм иIофышIэхэр пэшIуекIонхэм, лъэпкъ шIэжьым зыкъегъэIэтыгъэным къатегущыIагъ. КъэкIощт илъэсым культурэм Iоф щызышIэ-

2009-рэ илъэсым Адыгеим культурэмкIэ иIофышIэ 20-мэ щытхъуцIэхэр къафаусыгъэх. Медалэу «Адыгеим и Щытхъузехь» зыфиIорэр нэбгырищмэ къафагъэшъошагъ. Ар тызыгъэгушхорэмэ ащыщ, ау кадрэхэм ягъэхьазырынкIэ гумэкIыгъоу тиIэхэм къакIимычын ылъэхэрэм япчъагъэ нахь макIэ ашIынэу къаIо, лэжьапкIэу аратыщтыри къеIыхынымкIэ щынагъо зэращыIэр, нэмыкIхэри игупшысэ къыщыхигъэщыгъэх.

АР-м лъэпкъ культурэмкIэ и Гупчэ идиректорэу Къулэ Амэрбый фестивальхэр бащэрэ зэхащэхэу зыIорэмэ адыригъэштагъэп, ау концертмэ яхьылIагъэу ащ къыIуагъэмкIи уенэкъокъун фаеу тэлъытэ. Зэхахьэм АР-м исурэтышIмэ я Союз итхьаматэу Хъуажъ Рэмэзан, тхэкIо цIэрыIоу МэщбэшIэ Исхьакъ, АР-м и Лъэпкъ театрэ идиректорэу Зыхьэ Мэлайчэт, нэмыкIхэри къыщыгущыIагъэх.

Культурэмрэ искусствэмрэ яIофышIэхэм мэфэкIым пае министрэу Чэмышъо Гъазый афэгушIуагъ, шIухьафтынхэр аритыжьыгъэх.

ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

Сурэтхэр зэхахьэм къыщытырахыгъэх.